

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG SVIT

річник II. число 9., юній 2004
II. évfolyam 9. szám, június 2004

Аттіла Холлош

Жизнь и деятельность Ласлова Чопея

Учімся од Сокирницького Сирохмана

Лука Демян. 110 рокув из дня рожденія

Доклады международной памятной конференции, посвященной 140 р. дня рождения академика Антония Годинки

Антоний Годинка - активный пропагатор живого русинского языка

Перед тем, как перейти конкретно до названной темы, хочется ищи раз пудчеркнути, ош **Антоний Годинка** - историк и этнограф, которого в Мадярщине знаять, як ведучого історіографа школы „духовної історії“, автора многочисельных історичных, церковно-духовных, публіцистичных робут по історії Мадярщины и історії **Подкарпатської Руси**. Но, будучи ученым европейського уровня, з широким світозором, до того ищи й етнічним русином, видячи, в якум соціальному и політичному положеню находитесь русинський народ, розумівучи, ош без свого розвинутого языка народ екзистувати не годен, Антоній Годинка не лем интересовався, но и доста глубоко занимався и языковима проблемами русинув, бо был убіжденый у богатстві и неограниченых можностях русинського языка. Як доказ сії точки зору, Антоній Годинка составил зборник народных русинських співанок под названієм „Сто наших співанок“.

У 1922 р. **Антоній Годинка** завершив составляти інтересный русинсько-мадярський словарь на **7,5 тисяч глаголов**, котрый уйшов под названієм „Глаголница. Сбирка всіх глаголов пудкарпасько-русинського языка. Собрав, упорядив, передословіє написав Тоній Романув“.

Через рук, у 1923 році, Антоній Годинка издає невелику книжечку, яку назвав „**Утцюзнина, газдувство южнокарпатських русинув**“. Неповторна из точки зренія подачі матеріала, сися книжка до сього часа є неперевершенов з точки зренія хоснована в літературі живої бісиди. Што и є її майбулшов цінностьов.

Но нашто было історіку и этнографу ищи ся занимати и лінгвістиком? Учений такого уровня, як Антоній Годинка, розумів, у якув складнув соціально-політичну ситуацію находилися пудкарпатські русини, видів як мінялася доста часто їх державна принадлежность. Но, непозираючи на сесе, непозераючи и на то, ош русини жили и живуть в самому центрі Європи, їх край усе был периферійов тої держави, в состав котрої входив. А вудсіль и всі складности периферійного житя. Антоній Годинка якраз и хотів помочи пудкарпатським русинам - своїим соплеменникам в утвердженю їх етнічної окремішности и принадлежности до центрально-европейського культурного ареала, бо придірявся именно такої точки зренія у вопросі пудкарпато-русинського етноса. Форму помочи **Антоній Годинка** убрав науково-книжкову, бо його книжка, котра ся называть „Утцюзнина, газдувство и прошлость южнокарпатських русинув“ - сесе не роман, а оригінальний научный трактат на русинську тематику, трактат в заштиту подкарпатських русинув. Історико-лінгвістичный трактат. Но кідь из лінгвістичного боку, конкретно у вопросі хоснованя богатства словарного фонда живого русинського языка тяжко мож бы ся из Антонієм Годинком доказувати, то в єдну історичну моменті, а именно - в опріділені часы появи в країи под Карпатами славянського племені русинув и чотирьох племен угрув (мадярув) во главі из вождьом Арпадом, мож, уже хоснувати майновіші історичні факты, Антонія Годинку и поправити. Но мы не думаеме, ош Антоній Годинка умышлено допустив хыбу, коли казав, ош русини и мадяры живуть уедно уже 700 рокув. На основі послідных изслідовань історії **Центральної Європи** мож

набізьовно казати, ош на тот час, коли жив Антоній Годинка, історики ищи не знали многих фактів з історії народув Центральної Європи, в т.ч. як русинув, так и мадярув. Великий матеріал на тему появи мадярських племен в Потиснянськув низині, написаний на основі майновішых изслідовань, был опублікований прошлого року в 1, 2 и 3 числах Вседержавного Русинського Вісника. Завто довго на сю тему говорити не будеме, но мусиме уточнити, ош пудкарпатські русини и мадяры жили в єдну державі, чинили як общедержавну історію Мадярщины, так и свою історію каждый покреме, не 700 рокув, а вышше 1000. Мілленіум 1896 рока якраз и был приуроченый до 1000-ручного юбілея появи племен угрув у Потиснянськув низині. Як доказувуть майновіші публікації з історії Центральної Європи, в т.ч. и майнова „**Історія Мадярщины**“, вожді племен угрув заключили в першув половині 896 року договор из мораванами, согласно котрого они гонни были перейти Карпаты и засісти тоті зимлі в Потиснянськув низині, што ся щи опставали свободнима. Но на тот час тут уже было славянське племя русинув, котрое в Карпатський басейн занесли віхри Великого переселеня народув.

Велике переселеня народув было укликано появов у Європі племен войовничых варварув гуннув, котрі на своему пути не лишали камінь на каміню. Сесі варвары пудняли из міст свого бываня величезну масу люди, котра рушила уд границям Священної Римської Імперії, надівучися найти там заштиту. Сесе переміщення из сівера и востока масы народа майспершу обхватило невиданный етнічний калейдоскоп. Так Велике переселеня занесло в Карпатський басейн и славянське племя, які удтовды и дотипирь майсилно впливають на формованя етносув даного регіона. Правда, ищи и дниська наука не знає, вуткіль славяни прийшли у Карпаты. Єден из майбулших авторитетув історичної науки про славян, чиський історик **Любор Нідерле** каже по сьому поводу так: „Ние ни єдного історичного факта, ни жадної достовірної традиції, ни даже міфологічної генеалогії, котрі бы помогли нам отвітити на вопрос, де ся взяли славяни. Славяни появляються на історичну арену нечekanо, як великий и уже сформований народ, мы даже не знаеме, вуткіль вун прийшов и які были його отношенія з другима народами“.

Исходячи из сього факта, руський історик **В. Ключевський** и його послідователі удстоюють теорію, ош именно Карпатський басейн, наш край, є правутцюзнинов славян, именно из Карпатського регіона славянські племена розыйшлися по світу. Но єдно из них, Русини, котрое мало быти доста многочисельным, уже нигда не пушло, опсталося в Карпатськум країи навсе, и так ся стало корінным населеньом края. Сих славян, котрі пузніше дустали названіє „русини“ гонно быти, ош из-за свої греко-візантійської релігійної орієнтації, котру до ных принесли сяті братя Кирил и Методій, якраз и стрітили угры под Карпатами у 896 р. Постає вопрос: чому товди угры заключали договор про заселеня Потиснянських земель из мораванами, а не из русинами? Діло в тум, ош русини як у тоті далекі часы, так и пузніше, нигда не мали, тай типир не мавуть, свої державы. Уд 70-х рр., XIX ст. при великоморавському князю Сятоплуку, пудкарпатські русини находилися под політичним впливием майпершої

межинаціональної славянської держави Великої Моравії. Мадярським вождям доста легко було заключити із мораванами договір, бо на той час **Велика Моравія** була не лем послаблена боротьбов за власть межи Сятоплукowymi синами, но и чувствовала угрозу з боку восточно-франкської (німицької) імперії и Болгарії, зато и глядала даякого союзника. Так з 895-896 рр. зачався заключный етап переселеня мадярув з регіона Сіверного Причорноморя (з Етелкизу) у Тисо-Дунайську низину. И там они стрітили славянське племя, котрое ся называло русины.

Сись доста довгий історичный пасаж зроблений не діла того, обы блиснути познаніми в области історії Центральної Європи епохи раннього середньовіччя, но вбы нико не думав, ош славный русин **Антоній Годинка**, хотів нароком покласти мадярув першими, обы русины, уже автоматично, стали другима, вадь, иншак кажучи, пришляками у сьому країи. Антоній Годинка не був мадяроном, яким го рахує еден из апологетув типирушного русинства, зато мы и хочеме у вопросі появы племен угрув под Карпатами мало ги бы го оправдати тым, ош у його час історики й доправди ищи не мали тулко достовірної історичного матеріала про час и причины появы мадярув в Потисянську низині, кулко мавуть історики типирушні. Як бы там ни было, книжка Антонія Годинки „Утцюзнина, газдувство и прошлость южнокарпатських русинов“, як уже было повідено, як по формі изложенія матеріала, так и по языку є неповторным русинським шедевром, де автор указує не лем ученым и писательом, но и добрым фіглярём. Бо вже першый шорик книжки - необычное обращеніє до читательув, котрых Антоній Годинка называть „чесні мої братчики“, указує на веселу фіглярнисту натуру автора. А туй и другый шорик говорить про то же самое, де Антоній Годинка каже так: **„Приказка у нас, ож повіджь правду, та каміньом ти у голову“**. И хоть каміньом, як мы знаєме, мож и голову провалити, но автор не бойиться сеї біди, бо вун каже, ош повість лем того, *„... што и так усі знаєме, же у нас через якісь уже годы буря, страшна буря гучить и тросконить“*. Тут мы мусиме ищи раз вернутися уд історичнув темі, хотя уже булше будеме говорити за Антонія Годинку, як за лінгвіста. У вишенаведеных шориках бисіда иде за період Першої Світової Войны и повоенный час, зато Антоній Годинка и говорить, *„же у нас... якісь уже годы буря, страшна буря гучить и тросконить“*. Тот період в історії Центральної Європи и доправди мож назвати бурьов. Но так як Антоній Годинка, як уже ся говорило, и добрый лінгвіст, котрый дуже тонко розумів значеня русинських слув, то вун усилює слово „буря“ „страшна“ и аж двома глаголами „гучить“ и „тросконить“. И хоть Антоній Годинка и добрый, веселый фігляр, но у вишенаведеных словах його чувствуєся затаєна боль, видко, ош до неприродных катаклізмів, таких, ги война, революція, у истокув котрых стоять люди, вун ся односив абсолютно негативно. Так елементи історії и лінгвістики, котрі Антоній Годинка обединив у невеликум абзаци, указувуть и на його гражданську позицію, котра ся провказує и у далшых фразах, де автор говорить, *„ош сися небывала буря“ привела до того, што аж ллялася кров, протікали - слезы, гриміли - адьовы, та онь и земля ги бы была потряслася“*. Тут Антоній Годинка выступать як представитель великого людського племені, котрый из жальом позерать на то, што ся робить из нашов планетов Земльов. Но талант Антонія Годинки як писателя, його високий уровень як ученого-историка и лінгвіста май ся провказав у дальшых абзацах книжечки, де вун уд общелюдських цінности переходить до, віділо бы ся, локальных. Но ци мож упхати в локальні границі судьбу народа, судьбу нас, русинов? Сесе хотіли бы учинити поедні киевські и ужгородські „учені“, на фоні котрых Антоній Годинка стоить на величезной висоті людяности, бо у візрасті 59 рокув, коли вже мав признаніє в ученом

Димитрій Поп

світі як видатный мадярський ученый-історик и етнограф, пише книжку на свому материнському языку, котра гонна была быти ци не єдним из майліпшых адвокатув-защитникув у заказнум антирусинськум процесі. Мы не знаєме, як довго вынашовав свою книжку Антоній Годинка, ци много раз вун її переробляв, но тым не менше, не мож не восхищатися талантом автора, його прекрасными лінгвістичными способностями. Які порувняня вун дає, коли говорить: **„Теперь пак сесе чортувеська буря убалила нас ги яблыко з галузи, на котру висіло и тихенько зріло, и мы, як яйце потяче, коли го вітер выдує з гнізда и оно упаде, упали сьме на землю ци скалу, де ци розобьемся, ги яблыко, ци сказалися, як яйце - увидиме“**. У сих словах натура истинного нашего русина, аж надміру спокуйного и терпlichого, котрый не пудганять событія, а чекать, яку му долю ци судьбу на сись раз Бог дасть. Но даже злыв доли русин не буде противитися насилієм, бо памнятать, ош у Бібліїи написано так: *„Кідь будеш віровати и не сомніватися, ушытко, што з молитвов не попросиш, дустанеш“*. Ци є такое чеканя и віра гріхом вадь бідов? Отвіт на сись вопрос є точный: ни біди, ни тим булше гріха в сьум ние ниякого. Біда наша в иншум, и за нии говорить Антоній Годинка, коли пише: *„...за наших предкув долю и за їх тутешню участь нихто з нас не писав, не гадав и не журився. Ги бы были и не жили, ги бы было их и не было“*. Зато Антоній Годинка и узався, як вун каже, *„респівісти нашу прошлу и минувшу судьбу... нич не прикладувучи, нич не удгрібауше и не затайиуше накурто и в кратці... и то... обы усі розуміли и похопити могли и обы єї чим булше нас прочитало, нашым простым языком...“*: **„у нас, - каже вун, - кождый мудрак свою граматіку собі чинить, про себе самого язык выдумує и составляет, и хоче, обы го кождый з нас розумів. А славянських братей наших, котрых из усяких бокув сього світа тулько ся до нас понапихало и набігло, же уже ледви уміщаємся, единокждый своим языком пише... Ціла мішанина сьме вшеліяких братських языкув так, же кедь сесе состояніє и дале держить, мы неборакы русине на обавкы утопимся у славянське море... де нас ниякий слауяновид не увидит и не найдет, не замеркне и не збачить. Были сьме и пропали сьме науктема...яко иногда Обры, им же ни памяти, ни потомка...“**. Чого в сих словах булше, історичної правды, лінгвістичної фіглі ци боли за долю свого малого народа? Не претендувучи на истину в послідньув інстанціїи, мы зато и не даєме уд себе отвіт на сись доста простый вопрос, а лишаєме за каждым русином право отвітити на нього так, як му велить совість.

Димитрій Поп

Учімся од Сокирницького Сирохмана

Як маєме писати?

(начало позерай в предыдущему номері)

Ся рубрика в нашуй новинци на то, обы проуказовати, ош маєме у кого ся вчити, на кого ся маєме руняти. Тексти з минулости, и сесі нашого славного академика, **Антонія Годинки**, особенно, не же ми ся видить, бизувный им, ож доста фест годні помочи нам уже днесь у наших намаганях комфортнo жити и творити у родному языковому пространстві.

Днесь даєме другу часть из публикации **Сокирницького Сирохмана** в унгварськуй новинци "Карпатска Неділя" 1940 рока.

* * *

...Р. 1896. до місяця Мая в Римі'м був. Зато пак того и 1897. г. не муг ем на шість тыждньову слободу пуйти, ай мусѣв ем уд 1. Мая р. 1896. до 15. Юнія 1898, булше ги за 2 годы постоянно и непрерывно у Видню служити, што выдержати не мало усилованя коштвало, и то погадав, же у Римі'м не лынгарив, ай ци май твердо'м робив, ги у службі. Едного дня пополудню у два часы, колисьме службу другого дня кончили, пустивемся дому. Коли'м выйшов на площадь Шварценберга, вижу на серед площади по насъкы облеченного русина с едным полицайом шtosь дуже онанджити. Есе не галичанин, - кажу собі, - сесе наш чоловік, та ци мараморошанин. И пудыйду д ним и голосно кажу русинові: уткы ты? Йой пане, из Изы. Кажу полицистови, кто я и звѣдаю го, што хоче изянський, котрый ци усе ги захоломшєный стои перед нами. Я, пане, - каже ми полицист, - не знаю повѣсти, бо не розумѣв ем го. Ай так ми руков указовав, ги бы на станцію хотѣв выйти. - Горазд, горазд, - кажу му. Я знаю, уткы е и попроважу го, куды хоче. - Добрі, добрі, пане докторь, говорит ми - ведѣт го с Богом. - Дай Боже и вам, - кажу, и удклоню ся уд полицая, - и куды теперь - звѣдаю Мигаля (так го буду дале звати). И рушилисьме ся горѣ улицьов ид желѣзнуй станціѣ, уткы желѣзница до Угорщину біжит. Ой паночку, тадь ишов б'ем дому, коб'ем ся выпознав адде. Айбо на самый перед кажѣт ми, пане, хто вы за еден и што вы у Видню глядаете. Ото вижу, ож полицай вам честь указав, тай я б'ем любыв знати, кого маю честовати. Ай путаюся тым, же по насъкы так файно говорите, гиб'єсьте уд нас валoшнѣ. - Но та правду маєш. Найперш треба нам ся упознати. Я уже знаю, же ты изянський газда. Та теперь пак и я ти повѣм, хто я, обєсься, чоловіче честный, не бояв, же заведу тя у якусь біду. Я, хлопе, об'єсь знав, сокирницький сирохман. Видав знаєш, де Сокирница. Теперь ем туй на службі у царя, ай зато так ми ся видит, зостану сирохманом до смерти (так и сталося). Бо наш русин из бідов ся родит и біда го не лишиш за живота. Ты газда, ото видно. Ноша твоя указує. Чистое шматя мало потерто, мало и помяцкано, от довгого путя, але порядочное. И серенча ти указує чоловіче. Бо съым часом я самый из нашего краю туй у Видню у службі и пан Буг ти дав, же иппен мы дває стрѣтилися у сьом страшнум Вавилонѣ. Та я тя выладжу на правый путь, обєсь без ковпоты додому дуйшов и може, Буг поможе, и дѣло ти помагати буду аж мож, у порядок привести.

Ой, пане, каже ми Вакаро, як могу я за щєстя и говорити, коли я у такуй бідѣ... Горазд, горазд, перерву го у бесѣдѣ, пак росповѣш ми, у якуй ты ковпотѣ и як'єсь у ню упав, ай скорше ци кажи, ци ѣв ты нынѣ дашто? Бо знаєш, голодного лишит сила, та лиш белендит у свѣт. Иза уцѣѣ дуже далеко. Жилѣзница до Пешту лем вечур ся рушит. Доті маєме доста часу. Теперь лиш 3 часы по полудню. Я с тобов зостану до вечера. Зайдѣм адде у еден решторан и пообѣдай шtosь мало, бо уже пуздно обѣдати. Я заплачу, а ты ми роскажєш, шtosь перше хотѣв приказовати: зашто ты сюды приишов и што туй?

И повернули'сьме у малый решторан, де Михаль газда яв ѣсти, што скоршѣ гостѣ не поѣли. И як так ледак ся насытив, лѣпше скажу, удбив собі голод и выпив погар пива, сам уд себе яв говорити.

Та вы бы любили знати, панцю, што ня сюды привело и што я туй искав и што'м дѣяв? Я, пане, до нашего короля'м приишов и привоз ем ся на желѣзници из Хуста та сюды до Видня зато, бо нигде на свѣтѣ не годен ем правды дустати. Я лиш слухаю, та слухаю и не перерываю му бесѣду, онь булькоче му из рота. И чую, же онь кыпит му у сердци.

Куриме помалы и пиєме. Чорну кафу. Овун говорит, та говорит. Я мовчкы слухаю. Лиш двѣчи, трѣчи го звѣдаю. Раз зато, об'єм чисто зрозумѣв, де овун не ясно ся выразив, а другый раз, об'єм го придержав при пасмі бесѣды. Бо зачав от Адама, продовжав Авраамом и дуйшов до Аарона. Пак не йшов рядом до Давида царя, ай упят повернув до Авраама. У сьом дѣлѣ правдивый русин був. Бо русин: многоглаголющий. Не так ги угрин, из котрого так треба кождое слово тѣгати, ги клѣщами гвєзды из бревна. Давно повѣв сесе п. Бокшаи, густський фѣшкарoш. Зашто, не знати, зашто нѣт, тоже не знати, лиш раз лишив фѣшкарышот и стався ярашбировом. Раз муй няньо, с кым велѣкі собі приятелѣ были, звѣдат го: "кажи ми, Бертику, ци теперь ти май горазд, ци тогды было, колись фѣшкарышем був?"

"Дай покуй, каже Бокшаи, теперь даколи мало ня гнѣв не роспучат. Подумай собі: прииде спередня у ня баба из Кошельова на понус. Я возьму папірь, та перо и беру у "йедьзевкєвнѣ" ушытко, што ся скажѣт. Айбо зачнут уд дѣда, же уже и тот мав якѣсь кури. Оты мали пѣтята и сѣ упят другі пѣтята и сѣк дале курята из пѣта на пѣта у них дуйшли. Та теперь хотѣ хто годен собі подумати, же нашѣ пѣтята не такі пѣтята были, ги прості пѣтята звыкли быти, однако якѣсь битанга украв ѣх, крало бы му руку, проклятый злодѣй и т. д. Уже ми персты колит, однако лем пишу, та пишу аркуш за аркушом. И коли на мах утихнут, я духом звѣдати зачну: кулько пѣтят украли? Кулько коштує ваша шкода? И кажу ѣм: но та теперь слухайте, прочитаю вам, што'сте у письмо дали. И зачну читати. Раз лиш чую, ож: де пане, та хто вам ото казав, же нашѣ курята уд ддовых, бо знаєте, пан ярашбиров, у зімі вийшли у жоны яйця, пак уд тюткы позычала и из тых сут нашѣ кури. Пак аж тютчины яйця уд дѣдовых курей были, тогды и нашѣ кури уд дѣдовых сут. Айбо ото не дуже мож знати.

Гадаю собі чорт понюс мнѣ аркушѣ, могу нові писати. А коли'м фѣшкарышом був, и понослующий яв плести у свѣт, утворив'ем дверѣ и кажу: иди до Рапапорта, тот скорше знає ти правду выходити, ги я, бо май молодой. И

не слухав 'єм го дале, бо'м не мусѣв слухати, кулько ми русин лопонит.

Из текста: Соқырницькый Сирохман [Антоній Годинка]: Як выбабрала Вакаро Мигальова сестра с братом, ци як трутит русин русина у ковды, пропасть и позыбель? Унгвар. Карпатска Недѣля, 14 и 28 января 1940 г.

* * *

...Айно, не був Антоній Годинка филологом, и у нього мож найти даяки несоответствия у орфографії (як и у сьому тексті), айбо най верже до ня каміньом тот, кто вповість, ош то не є достойный русинского народа литературный язык.

И щи єдно: зनावу, ріже слух бережанина, древньое "у". Айбо, березький такой оригинальный про вшитких славян звук "й" є лем вторинный, переходна форма од древнього "у" до нового "ї", котрый масме у маргинальному верховинскому диалекті. Булше того, березький "й" не є системным. Я, як филолог, любив бым, бы хоснувався у днешньому литературному языкови иппен давніший звук "у", тым булше, што днесь вун де-факто обєдinjaє два майбулші наші діалекти южно-мараморощский и ужанский! Айбо ту вже на авансцену виходить субьективный фактор. Попробуй переинанджити дакого з тях, кто хоснує березький диалект. Розуміву я таких писателю: материнский язык, то не пуста бисіда. То є правда, же субьективный фактор плавно переходить ту у обьективні реалії. Я говорю типирь про діалектну тарковитость, многообразіє, котрое є, мені са видить, майбулшов преградов на пути глядання консенсуса. Єдным словом, од того, чи научимся честовати єден другого, чи наконець договоримся про єдинообразну хоть лем орфографию, зависить судьба нашего народа. Бо кто бы што мені не говорив, кедь мы будеме вести нашое культурное житя на языкові най и майближого гу нам народа, чи майчестованого нами, мы не годні мати ниякоу будучности. Мож сохранили и нешню языкову практику - каждый пише на основы своего родного диалекта. Такой органичний путь возможный, айбо вун довгий, а чи одпустыв нам Всевышний час на щи єдні блуждання у своих намаганнях создати повноцінный литературный язык, то лем Вун и знає...

А Вы, честованы, што на тото уповисте?

М.К.

Пасла Марейка павы на леду

Пасла Марейка павы на леду,
На леду, на ледуниці,
На студенойкїй водиці.
Павойкы ходять, пирійкы ронять,
Марейка ходить, пирійко збирають,
Пирійко збирають, у вінкы звивають,
А взяла на ся пав'яный вінок.
- Де вы ся зняли буйныи вітры,
буйныи вітры та из дожджами,
Та й изкинули павяный вінок.
Ой зайшли туды хлопці молодці:
- Хлопці, идіть вы, складіть сітины
складіть сітины та сплавіть вінок,
Та буде лі вам та заплаточка:
Єдному буде павяный вінок
Другому буде сріберный перстень,
Третьому буде сама молода,
Сама молода, яко ягода.
Рости величка, як одданичка,
Ой вітцю, мамці на потішку,
А добрим людем на порадоchu.
Вінчеме тя щастьом, здоровльом,
И сев колядков, колядков нащов.
Сесі то святка та промешкати,
Других радостно та дочекати.

Студеное

Под дубиною, под зеленою

Под дубиною, под зеленою,
Сидів голубок з голубиною.
Сиділи в парі, ціловалися,
Сивыми крилами обнималися.
Надійшов стрілець з темного пуга.
Розбив, розлучив пару голуба.
Голубку имив, голуба забив.
Сыпле юй пшеничку, дає юй водичку.

Голубка не їсть, голубка не пїє,
Пуд дубинойку плакати иде.
- Чом же ты не пїєш, чом же ты не їж,
Лем пуд дубинойку плакати идеш.

- Як же я їсти маю и пити,
Такый світ красный неє с ким жити.
- Ой маю бо я своего голуба,
Выбери собі, котрий ти любя.

- Выбирала я, ой шукала я,
Не найшла и того, собі милого.
Муй був сивенький, чорнобрівенький.
На личку рум'яный, сивокриленький.

У Тереблях

Антоній Годинка,

„Пісні наших предкув“, Будапешт-Ужгород, 1993 р.

Карпатска Недѣля

Стр. 4.

1940

ЛИТЕРАТУРА

„Народна Школа“

В часѣ вичужного пиданя ми уже познавалися научной и филолог. орган Подкарпатского Учительского Товариства под титлом „Народна школа“. Можеме установити, что первое число органа не лиш мені культурныи работниками по и мені широкими кругами тушанского гражданства зайнято бои редакційной и редакційной работы — широкій охват, бо кромі партійных, комсомольских, податочных и молодежных статей мѣстятъ разномыслие, информаций и проч.

Том его сориентирован и раздѣлен в что на Подкарпаты од данных ровне было неслыханно — библотека. Орган и читательские материалы сориентированы. Стиль его детский и в жєсєтє опирає на диалект культуры русского народа. В нем-то старается опираться на грамматику русского языка, котры скоро мае повестись и на славянский язык. Материалов спорив; таме его иллюстрирует.

Особливо важное є та обстанова, что читатель уже при первом взгляде може замечать много составных частей: статей и жєсєтє школьных вѣстий. С радостью можно констатировать, что в подобной журналистике для детей и подростков много спорив теория и интерес, единственного подкарпатского языка пошла со-боу рус. работ. Подкарпатский орган работ-ники же обещают и так: „постараются улучшить стиль и содержание и написать так, чтобы было интересно“. Под карпатским органом число органов уже превалило значе-ние. Сей орган має роман, повестку, бо пожеланий и составных культурных работ-ников Подкарпаты в согласии и сотрудничестве.

Литературный конкурс цѣнными наградами

Редакция „Карпатской Недѣли“ решила, что для развития и оживления литератур-ной деятельности выполнить литератур-ный конкурс, на который може кинуть у-часть кто-то — с карпатского або ту-шанского языка. Таме ми быти на сопо-ной мажорско-русский истеричной жєсєтє. Форма творч. фактєв или по-розна жєсєтє, приложени такого обьема, чтобы и „Карпатской Недѣли“ можно се сообщить и в рубрику „Смѣлки“.

Под вторым не треба поднимать имя ав-тора, лиш тѣсно. Очерно, в заключе-нии.

Иза захоронения перестудю и недостатъ палива на 10 днѣв закрыли унгварскіе школы

Тому, что мені ушачили унгварских школ чѣм частѣе поднимался захоронения перестудю на период преданного палива горючих веществ на де-сять школ — от 15 до 25-го февраля закрыты всѣ школы, горючих и с-расей школы.

Важное замечание: таме поспее закрыв школы, что оша перестудя настала численна инфузия, что оша сарвава-но.

На территории ужанской экспозиции завели систему легитимаций на продажу и перевозку дров

Для перерыва расширения лесных площадей до конца 1940 года лесной са-рей або обьектаций первый жєсєтє ли-ши в таком случае можно продать, если показаны того дѣла достаточным способом доказаны. Таме тогда можно продавать, покупать и перевозить. Де-лительность: выставили выставили „Лес-ной“ треб даде потребителю „Лесному“ ма-териалу.

концерт треба закінати ям и топу ал-ресу инсцен. На змѣну концерту має быти наведено тѣсно єне раз. Сѣм концерту отворити только по критикѣ творч. конкурсной работы. 15 жєсєтє 1940. Три найкращіи творч. награды: гроши и жєсєтє.

I. 35— П.
II. 25— П.
III. 15— П.

IV. в в. жєсєтє достаточного количества.

За подробными информацией треба перетратити до редакції.

Музыкальна жизнь на Пудкарпатю

Після II Світової Війни і за послідуючі 50 літ не було цілесобразним ні писати, ні говорити про розвиток музикальної життя на **Пудкарпатю**, про первонаочальні тяжкості, про діяльність перших значительних личностей.

Говорити мож було лиш про того, што соотвістоувало політиці і інтересам партії і што підтверждало осліпительні лозунги, агітаційну брехню, согласно котруй містні жителі можут дяковати лиш совіцькуй власти і пролетарської диктатурі за вто, што достигли у культурі, бо музикальное искусство, лиш благодаря мудрому руководству партії, за короткий час достигло такого высокого уровня, стало розцвітаючим сокровищем, достойним совітьських народностей.

Айбо, очевидно вто є не так.

У многонаціональному **Пудкарпатю** на протяженії многих століть уєдно жили мадяры, русины, словакы, німці, румуны, всі они уважали обичаї, культуру і искусство єден другого. Интересным є то, ош у тоті часы никто не споминав за „нерушиму дружбу народів”.

Особый духовный мир живущих туй народув сыграв рішающу роль у образованію особой из своеобразным настроєм інвенційної блистательной музикальної життя. Се їм присущеє духовное багатство і різнообразіє було результатом длительного еволюційного розвитку.

По літоисчисленію на ской території у IV-VI ст. появились гуны, авары і різні славянські племена і среди них предкы типиріш-ных русинув, котрі наусе поселилися у горських долинах. Пузніше і мадяры приобрели туй **Утцюзнину** і од того часа живут уєдно у доброму і поганому.

Про формірование искусства в отношении музыки письменні памнятки дуже скудні, лем из XVIII століття, благодаря греко-католическим священникам, обсталися документи, содержащие сведения про духовну музыку.

Из достовірних статистичних даних знаєме, што до конца II Світової Війны большинство населенія края составляли русины і мадяры, из сєго слідує, што у формірованію музикальної життя рішающа роль выпала науперед русинам позад церкви. Выдаючихся результатов достигла **духовна семінарія св. Василія**, у котруй єден руський емігрант **Константин Матезонський** у началі XIX ст. запровадив многоголосное хоровое пініє. У 1833 році вун організує греко-католический церковный хор, руководителем котрого був на протяженію булше як 20 рокув.

Начату роботу из 1856 рока продовжує **Василій Талапкович**. Вун був першим изгладователем фольклора. Його наслідують **Иоанн Бокшай**, др. **Стефан Фенцик** і **Еміл Попович**. У началі XX ст. у 30-ті роки пуд руководством **Уріла Сільвая** хор выступає на світських

концертах, чим приобрів собі велику популярность.

Другим хором из великим прошлым був **Мадярьський Хор**. Вун організовався у 1864 р. диригентом **Тиводором Шпері** і на протяженію 80 рокув проводив дуже полізну роботу. У 1904 році **Иоанн Бокшай**, за тим др. **Стефан Фенцик** перебрали руководство хором. У 1914 р. по ініціативі Фенцика хор преобразовався у **Філармоническое общество**. Из сєго стає ясным, накулько уєдно дійствовали русины из мадярами, мож уповісти, што каждое музикальное начинаніє робили уєдно, при тому не было языковых препятствій, бо язык єден другого, пузніше ищи і словацький і чеський языки, каждый житель **Пудкарпатя** хосновав майже на уровні родного языка.

По лінії світової музики зачала вирісовуватися своєобразна музикальна життя, котра не позиравучи на національность і на дійствующий політический режим, рушилася по путєви далшого розвитку.

У 1901 році, по рішенію собрания хора, котрий уже тогди владів золотом медалією, у великому залі ужгородського казино состоялся первый концерт сплатним входом.

У тому же XIX столітію на **Пудкарпатю** зачалася изгладовательська работа по фольклору. Первым на красоту русинських народних співанок, коломыйок обратив внимание **Иоанн Югасевич**. У 1830 році у Будапешті появились у напечатаному виді 10 оригінальних співанок из його рукописного собрания. **Михаил Лучкай** (1789-1843) у єдному старо-славянському изданію напечатал дакулько пудкарпатських народних співанок. У дальнійшому

русинським фольклором занималися **А. Духнович**, **В. Талапкович**, **А. Павлович**, **М. Врбель**.

Основным пілпером развития музикальної культури XX століття було школьное хоровое движеніє. У лицах, педагогических училищах, семінаріях, гимназіях обязательным было изученіє співаня. Уже у 10-20 роки у церковных школах, монастирях, частных пансіонах проводилися уроки музики. У **Ужгороді** майизвіснєв школов была городська музикальна школа, котра носила имя **Нандора Плотені**. И у других городах робили школы, котрі поддерживалися державов, айбо и у частных школах діти достигали красных результатов у музикальному воспитанію.

Жігмонд Лендел, **Юрій Костю**, **Вера Ромішовська**, **Карел Воска**, **Ірина Ладані**, **Наталія Шкірпан**, **Рудолф Бенедек**, **Ервін Горачек**, **Золтан Гут**, **Ілона Гайтов**, і мож бы ищи дале продовжати список преподавателєв і музыкантув, котрі достигли значительных результатов у роботі і способствовали формірованію контингента любителей музыки, спеціалістув-професіоналув і вообще розуміючихся у музиці людей на **Подкарпатю**.

К сожаленію ужасы **Первої Світової Войны** притишили темпы розвитку музики. У 1918 році Уряд Каролія у 10-му Законі об'явив територію Пудкарпатя автономною. По согласію народных совітів автономное Пудкарпатя присоединили до Чехословакії. Чехи, хотя и не дуже пуддерживали, айбо уважали права русинув и признавали достигнуті до сих пор результаты.

Образовались культурологическое общество „Просвіта” и у його рамках смішаний хор „**Боян**” под руководством Петра Милославського, **Хор Пудкарпатських Русинув** и также Городський Аматорський Симфонический Оркестр под руководством **Олекси Приходько**.

У Мукачові начал свою діяльність у педучилищі мужський хор „**Метеор**”. Диригент **Антон Скиба** создал из преподавателей и студентов хор из европейско-славян, котрый успішно діяствовав аж до конца II світової войны, т. е. до тих пор, заки диригента А. Скибу КГБ не засудило на 25 роков за „антисоветську діяльність”. А. Скиба был освобожденный у 1954 р., айбо уже не мав возможности проводить такую работу, як раньше.

У 30-роках XX століття на Пудкарпатю діяствовали 125 хоров, 61 школа мала разного состава оркестры авадь інструментальні ансамблі.

Традиції інструментальної музики на Пудкарпатю и также зарождение концертной жизни можно отнести за рахунок перебравшоїся інтелігенції из Чехословакії. Великое количество исполнителей, гастролі оркеструв усиливали интерес містных жителей до музыки. Духові оркестры тоже організовались по инициативі чеських музыкантув-імігрантув и приобрели популярность у краї.

Подводячи итоги, можно уповісти, што, дякувучи майже **200 ручному** розвитку, विकристалізовалося такое разнообразное, многослойное музыкальное искусство, котре у конці концув воплотилося и достигло кульминації у творчестві таких неординарных личностей, якими были **Дезидерій Задор** и **Иштван Мартон**.

Дезидерій Задор родився у Ужгороді. Послі окончання русинської гімназії учився у Празькій Музыкальній Академії и достає три дипломи из отлічієм. Свою кар'єру вун зачав у Празькому Міністерстві культури у відділі народної музики у дожности пудкарпатського музыкального референта, а закунчив як композитор, піаніст и преподаватель, диригент и органіст, фольклорист и общественный діятель, як професор Львовської Консерваторії, заслуженый діятель искусств України. Збирання народных співанок, так звану свою „манію”, як вун сам называє, продовжав ціле життя.

Др. Марія Потокі у своїй дисертації „Русинська народна музыка” обрачає внимание на вто, яке великое взаимное влияние оказувуть друг на друга співанки различных народов Пудкарпатя.

Філарет Колесса, знамый галиційський фольклорист бывав у Пудкарпатю у 1910 и у 1929 рр. У його збіранні попали булше як 100 русинських народных співанок.

Антоній Годинка, І. Панькевич, М. Рощаховский и П. Світлик зачинають займатися русинськими народними співанками под влиянієм Колесси. У 30-х

роках XX століття из любовью займаються збирательством **П. Милославський, А. Кондратович, Е. Костю, А. Скиба, П. Ференчук, М. Гойер**. Первий професіонально составлений зборник был составлений у 1936 р. У сій альбом попали 156 русинських народных співанок, зібраних Д. Задором. Зборник не был изданный и до типірь, айбо Б. Барток дуже високо оцінив його, и произведения, признані Б. Бартоком аутентичними, из согласія Д. Задора, были поміщені у архів **Мадярської Академії Наук**. У печаті у 1944 році появилася еден зборник пуд редакційов Д. Задора, у котрому были поміщені 135 співанок **Д. Задора, Милославського и Костю**.

У совіцьку еру лиш составлений В. Гошовським на научній основі и виданный у Москві том представляє значительну цінність. У сему збіранні находиме 202 русинські співанки, котрі систематизовані, мавуть примічання, поділені по типам и разным територіям.

Після того, як Пудкарпатя пудпало под советське господарство, Задор стає директором Ужгородського музыкального училища.

Начала свою діяльність Областна Філармонія, у рамках котрої організовався **Закарпатський Народний Хор**. Так як на основі партійних рішень русини, як нація, на Пудкарпатю нигда не были, существование русинського народа офіційально не признали, иши и статистические дані уверли из общественной памяти. Хор став по формі совіцьким, по содержанию українським.

Городська інтелігенція, котру совіцький державний апарат не муг использовать, пуйшли у народний хор. Ними были у перву очередь безробітні попи, дохторы, юристы, учителі и учительки, світські особи и другі „небізувні особи”.

Організуєся симфонический оркестр, были открыті український и руський театры, государственні музыкальні школи. На фабриках и у колхозах починаєся любительське музыкальное життя советське по формі. В основному, співавуться революційні пісні. Як видно из описаної картини, очевидним є, што сій швидкій успіх на музыкальному поприщі є результатом булше як **200-рочної еволюції**, што из помощью державної поддержки было вихосновано из ціллу пропаганды.

Д. Задора через 4 роки зняли из должности, бо його прошле було не без „пятен”, (отец был півдоучителем и кантором, вун вінчався у церкви, булше того был там органістом, служив у малярській армії, учився на Западі, и вообще його музыкальні произведения были признані формалістичними.) На протяженні всеї свої жизни Задор нигда не поддавался ультрамодернизму. Напише кантату „Карпаты”, за тым концерт діла фортепіано, діла цімбалу, на заказ пише обработки так называемых „украинских” співанок. Йому удаєся вплести у свуй концерт діла цімбалу тональну гамму и народный настрой из академізмом звучання симфонического оркестра. Послідні 15 роков своєї життя Задор займаєся лиш композиційов. Напружений темп жизни подрыває його здоров'я, у 1985 році композитор умирає. У 1991 році Ужгородське Музыкальное училище достає його імня по просьбі руководства музыкального общества им. Д. Задора.

Естафету дальнішого розвитку музичальної культури європейського рівня, котру на Подкарпатію основав Задор, перебирає **Иштван Мартон**.

Сись нагороджений от природи исключительным музичальным талантом хлопець, увидів світ у 1923 році у невеликому селі коло Мукачеве у родині півцочителя. Вун уже у шкільні роки прийшов на вто, што його життєве призначє є музика. У тот час, коли личность Задора оказала рішачее впливє на музичальну культуру усєї України, Мартон по своєї натурі до конца жизни обставє патріотом своєї малой утєюзины.

У 1948 році Мартон попав у Ужгород. За єден рук закончив музичальное училище по класу композиції, и начинає свою трудову діяльність у алма матер як концертмейстер.

А становленію його як композитора, велику роль сыграли Д. Задор, піаніст **Ж. Лендьел** и преподавателі-композитори.

Музыков до кінофілма про Карпати „Понад Тисою” И. Мартон достав признаніє у всьї державі. Його блистательні пісні співають из любовью по всьї Україні. Його модерні композиції, особого стиля обработки русинських народных співанок зробили знаменитым Закарпатський Народный Хор.

Приглашенія кїївських, московських, харьковських кіностудій вун не принимає. Пузнїше, як художественный руководитель філармонії, крім композиторської діяльності, займаєєсь режисуров, організовує концерты, конкурсы.

Мартон назад організовує розпавшийся симфонический оркестр, типирь уже из пудкарпатськими силами, и ним же організований камерный оркестр. И для сих коллективув пише усе ліпші и ліпші, чаще усєго на русинські, або на мадярські мотиви чудесні композиції. Популярность його изо дня на день росте.

На сяткованю 50-рочного юбілея композитора общество достало представленіє не лем разносторонньо, инвенциозну личность композитора, а и могло взвісити тоті зміны, котрі сталися благодаря Задору и йому у **музичальному житю Пудкарпатя**.

Без преувеличення можеме сказати, што днись на сьїй „землі бідных”, як колись называли Пудкарпатську Русь, (независимо от того, што Киев и Москва забрали ліпші силы), сформировалось такое елітне музичальное общество, котрое заняло почетное місто на лістниці рангув як западної, так и восточної музичальної культури.

Хотылося бы отмітити из первого покоління адвоката др. **Василія Петрецького**, котрый співав у Львовській Опері довгі роки, затым **Александра Врабеля**, заслуженого артиста України, котрый був десятки рокув ведуцим солістом Львовського Оперного театра, **Гізелу Ціполу**, извісну співачку, солістку Київської Оперы, **Ігоря Лацанича** главного диригента Львовської Оперы, **Габора Алмашія**, котрый там же був скрипачом и концертмейстером до пенсії, **Михайла Коппельмана** скрипача, побідителя конкурса имени Жака Тібо у Парижі, **Евгенія Станковича**, председателя Союза Композиторов Украины (ученика Мартона) и мож бы и dalje продовжати имена солістів філармонії, преподавателюв училища. Я бы отмітив **Еміла Кобулея**, доцента Львовської консерваторії, завідующего кафедров композиції, котрый був наставником многих отличных музыкантув и композиторов. Серед них треба вспомнити **Йожефа Тадлера** пианіста и диригента, котрый закончив консерваторію по трём спеціальностям, 30 рокув живе у Германії и є там признаным композитором, був ректором музичальної школы Валдюрна. Послухавши його композиції, мы можеме убідитися, што серце його

лишилося на Пудкарпатю.

У многонаціональному Пудкарпатю любов до родного края сформировала тоту музичальну культуру, котру пуся другого світового пожара пролетарська диктатура силов свої власти хотіла перетворити на планову из статистическими показателями. К сожалєнію сесе удалось зробити. Хоровое движеніє опустилось до любительського рівня, аматорське музичування стало способом зароботка.

Пуся великого распада положєніє и надалше обставалось безпросвітним, кто муг, тот глядав возможности существованія за гатарами.

Булше, як **300 музыкантув Пудкарпатя**, співакув, преподавателюв, музыковедув, доказали у Америці, Мексиці, Западной Европі и у сусідних державах, што постоять за себе у любой опері, оркестрі, высшїй школі як преподавателі або учителі музики.

Для повної картини я бы упомянув дакулько выходцув из Пудкарпатя, спеціалістув, котрі трудяться на музичальній ниві у **Мадярщині**: **Віктора Мошшані**, котрый став извістным на цілу державу, соліста Національної Оперы Мадярщини, преподавателя консерваторії им. Ф. Ліста, піаністку **др. Анну Лугоші**, **Іштвана Бундовича**, хориста Мадярського Національного Хора, **Еву Иванчо**, члена Мадярської Національної Філармонії, **Аттілу Боніславського**, члена Національного Мадярського Симфонического Оркестра, **Іштвана Задора**, ведучого виолончельної групи и соліста Дебреценського Симфонического Оркестра, **Лівію Барто**, директора Сигетчейпської музичальної школы, **Марту Нийметі**, члена Дебреценського камерного хора, **Габора Молнара**, **Арпада Штумпфа**, **Ласлова Драгу**, **Іштвана Малету** - преподавателюв музики и ищи много других, котрі своєю діяльністюв пуддержують добру славу Пудкарпатської музичальної жизни.

Надіємєся, што кидь не днись, айбо у будуцому на Пудкарпатю изась розцвіте музичальна култура, основы котрої заложили, майже 200 рокув тому, предки оставшихся дома русинув, мадярув, словакув, швабув и других національностей.

Тібор Боніславський
Потовмачила М.

Жизнь и деятельность Ласлова Чопея

У другой половині XIX століття, а майбутнє у XX столітті зачалось розрушення русинського самосознання. Вшытко, што досяглося за десятиліття епохи просвітлення и реформ, было знищено панславистськов ідеологію. Найбульше се ся относить до літературного русинського языка, котрый лем зачався формувати.

Спершу пановало руське направлєнє, котре предлагало „готову” світову культуру, та и украинофільське движеніє давало за себе знати.

Русинський живий язык, котрый уже ся сформовав на тот час, у перву очередь появилсь в церковный писемности на території Мукачовського єпископства. Пряшовське єпископство, котре представляло серйозне направлєнє, попало под чуже впливє.

Русинський язык того часа був не иншим, як руський язык, у котрому были русинські елементи.

У 1878 році **Мадярська Академія Наук** виписала конкурс на русинсько-мадярський словарь. Майважнішим умовієм было вто, ош будучому словарьови треба ся опирати на „рутенський народный язык”.

31 го децембра 1881 года був готовый словарь **Ласлова Чопея**. Окрем нєго подав роботу на конкурс ищи Александер Митрак, словарь котрого був в основному руський. За словарь Чопея конкурсна комісія, зложена из майзнамых представителей филологических наук **Єзефа Буденца, Мавра Балогі и Оскара Ашбота**, отзывалась дуже позитивно: „Хотяй не повний и се плод довогі усиловної работы, но практичным заданям удоволює. Автор постоянно має на позорі народный язык, не руський словник пише, ай русинський”.

У спередслові словаря Чопей поклав собі тройну ціль:

1. **Дати май повну зборку русинських слов.**
2. **Узяти слова церковно-славянського языка, што май часто ся хоснують.**
3. **Дати и дакотрі великоруські слова.**

Што ся относить до сього пункту, то треба указати, ош Чопей уважаючи на опыт русько-мадярського словаря Митрака, выданого в Унгварі, дав у свуй словарь ищи менше руських слов, як заплановав. Русинські слова збирав аж од епохи просвітління, коли лем ся намагали створити русинський язык діла современной літературы.

Важно отмітити, ош словарь Чопея став важным жерелом студіювання гунгаризмув русинського языка.

Спередслово книги, котра описала жизнь и діяльність Ласлова Чопея, подчеркує, ош москвофільська позиція у проблемі літературного языка и народной принадлежности, негативна критика словаря Чопея, пошкодила русинський культурі и школьству.

В первой половині восьмидесятых годов XIX століття, Чопей написав много учебных книг, котрі основані на бережському говорі и на тот час домінувавemu лемківському правописанию.

Так як булше мадярських, а менше словацких

учебникув товмачив на русинський, оказався перед проблемов недостатности запаса русинських слов. Из-за сього мусив образовати нові русинські слова, котрі в основному были зеркальні (вадь адаптовані иностранны слова).

Ласлов Чопей знав значні розлуки межи пудкарпатськими говорами и зато ся дуже всиловав писати, обы не лем учитель, но й ученик розумів їх.

Отчасти из-за сього хосновав фонетичное правописаніє. По словам **Іштвана Удворія**, котрый є автором спередслова, - „Майже лем вун у часі до вступлєня **Гадора Стрипського** пуйшов майдале у хуснованню фонетичного принципa”.

Языкова концепція **Ласлова Чопея** и „язычіє”, котре основалося у руському языку, до Трианона, одновременно существовали у языку русинской интеллигенції. На жаль, перша

не стала домінууючов у газетах, у художественной літературі. Ид кунцєви століття Євмен Сабов позитивно отзывався про роботу Ласлова Чопея и раховав, ош разногласія в шорах интеллигенції приносять велику шкodu русинському народу. Позитивно оцінив словарь Чопея молодой Августин Волошин, котрый при написаню свого словничка вухосновав и словарь Чопея. Из враждуючов критиков Чопея и його стремлєнієм уробити русинський літературный язык выступив поет Александр Павлович, котрый попри орієнтації на народный язык заприщав хоснования гунгаризмув.

У сій оцінці уже ся чувствовала політика пусля **Тріанона**. Русофілы принизили и засудили роботу Чопея, раховали го прислужником мадярської асиміляторської політики тогдишньих мадярських пануючых класув. Украинофілы зась віщають, же Чопеєвы виданя операвутся на народный язык (як діалект українського языка).

В совіцький період Чопея обявили реакційнов особов, правда, українські філологи и надале цінили його работы, як жерело жизненной діяльності Чопея, як се определив автор спередслова.

Пусля спередслова, автор книги **Аттіла Холлош** дуже подробно описує происхождение и жизнену путь Ласлова Чопея. Интересно отмітити, ош майбутный філолог, товмач художественной и спецлітературы, закунчив физико-математичный факультет. Великое число природно-научных и географических книг потовмачив на мадярський язык, окрем сього робив попытки писати свої произведения. Роблячи учителем будапештської гимназії V района **им. Данієля Берженія**, проводив интензивну естевенно-научну просвітительську роботу. Быв уповноважєным и активным членом многих природознавчых организаций и общин.

Філологичное направлєнє Чопея не случайное, бо уже будучи студентом, посіщав лекції найліпших языкознавцув и пузніше робив из знамыми учителями: **Лайошом Аді и Марцелом Бенедекм**.

Использувучи знання языка, товмачив работы Гоголя, Крылова, Пушкіна, Тургенева, Достоевського, Салтыкова-Щедріна, тай много книг Льва Толстого. Написав много літературно-теоретичных заміток, што ся капчавуть до його работы над переводами руської літературы на мадярський, мадярської літературы на руський язык. Дуже много значили його работы по народнуй творчости и филологичні работы. Попри сих робут дуже интензивно ся займають естесвенно-научными вопросами, переробив и регулярно публіковав у журналах на мадярськым языке путиводителі, природознавчі книги, естесвенно-научні и географічні труды. Як куріоз, треба отмітити, ош вун был первым, ко написав учебник діла фотографув. Діла нишньої русинської культуры майзначимі його словарь и учебники.

Типіришня книга, хоть и невелика розміром, дуже значительна, бо содержит обклады двох важных книг Чопея, дакулько частей из словаря тай указник имен. Дуже важное дополнение до книги, як примір хоснования жизненної діяльности Чопея: титулы произведений на русинськым языке, што ся появили за пуслідный час. Автор сьой книги **Аттїла Холлош**, преподаватель университета, айбо в цілому сися книга была написана и издана в сотрудничестві работников русинського відділення Ниредьгазського Института и иных русинських спеціалістув. Сися книга показала єдині наміренія и цілі днись ищи невеликого числа русинських філологіческих груп. Высококачественна работа є бізувнов основов межи многыма направленнями русинської культуры.

Аттїла Холлош

Потовмачила Ольга Сильцер

Лука Демян 110 рокув из дня рождєнія

Лука Демян родився 6 юнія 1894 р. у Верхніх Воротах на Волочеччині. Учився у церковно-приходській школі, бо не мав возможности дустати высше образование за часув Чехословацької Републіки. Сімя жила нелегко, треба было заробляти на хліб. И Лука Демян пушов робити на желізну дорогу. Айбо урожденный талант заставив його попробувати себе у писательськым ділі. Вун зачав писати невеликі розказы из жизни своих односельчан. Перші публікації („Чорт на свальбі” 1920, „Відьма” 1924), котрі вун писав на русинськым языке, бо другого не знав, заохотили його до собираня фольклора (казок, співанок, приповідок). И сим великым трудом Лука Демян займався цілоє житя. При тому продовжав писати свої щирі оповідкы из селянського житя, котрі были наповнені правдов и проблемами верховинського быта и газдуства.

Айбо из приходом совіцької власти, коли Пудкарпатья „пудкапчали” до України, треба было орієнтоватися на український язык, котрый Лука Демян нигда не чув, а тим булше нигда йому не учився.

И тому його цілоє житя переслідовала „языкова проблема”. Завто його слідующа книжка, выйшла аж у 1956 р. : „Свальба без жениха”, де новелы писателя переклав на украинський язык знамый уже на тот час Иван Чендей и редактор издательства „Карпати”.

Про Луку Демяна його земляк, поет **В. Фединишинець**, писав так: „Я был знакомый из Луков Демяном на протяжении многих лет. Я познакомился из прозаиком на засідані літературного кружка у Мукачові при городськув бібліотеці, котра типирь носить имя А. Духновича, коли якраз обговорювали новий розказ Луки Демяна. И туй я порозумів його проблему. Вун просив исправить язык, обы мож послати розказ у „Закарпатську правду”. И так його произведение правили. Лука Демян каждому дяковав. Сесе было тогда нормов, як им порозумів, бо и я не знав тогда літературного языка, бо из села поступив им у Мукачувськє педучилище, айбо уже булше розумівся на „українській мові”, як Лука Демян.

Виділомися, што як наймолодший член кружка, а мені тогда было 16 рокув, я не осмілюсь правити. И добре зробив. Запам'ятавим Луку Демяна у шинелі (кобата не мав), у шапці-ушанці. У нього часто боліли

уха, бо простужувався пуд час работы на желізну дорогу”.

Лука Демян мав исключительный талант.

Орієнтувучися на народну прозу, вун писав про любов верховинця до землі, до газдуства, про верховинські будні и сята. Язык його произведений при условии його возврата до первісного материнського варіанта, сочный, богатый на народну фразетику. Його произведение - се золотый фонд нашої прозы, высока класика 20-30 рокув.

Лука Демян є верховинськым самородком. Вун выдав 12 книг новел и казок, лишив 25 томув фольклорных записув, котрі содержат коломыйки, легенды, приповідкы. Бульша часть из них и досі не видана, бо є у приватных руках, авады сохрanyaєся у фондах Института Фольклора и Искусствознавства им. М. Рильського Академіи Наук України.

Сысь простый селянин заняв у літературі ХХ ст. достойное місто як продовжатель традицій писателюв XIX ст. А. Кралицького, А. Духновича, И. Сільвая, А. Митрака и др.

Співанка

**Коло млина ясенина
Коло вітрового
Пристала ми моя мила
До серденька мого**

**Коло млина ясенина
Явір похилився
Кедь не возьму, котру люблю, -
Не буд жениться**

**Коло млина ясенина
Ясинова фіртка -
Нігди бы ся не обдала
Богачева дівка**

М.

Честовані читателі!

У спередущому номері начали сьме публікувати репортаж про события, котрі ся стали пуд час сяткованя Дня Русина в Осовді. Позад обширности матеріалу, котрі ся тычуть ид сьому торжеству інформація заняла бы майже вшыткі боки нашої новинки, зато у сьому номері ми подаєме другу часть репортажа, а такою и выступлення Віри Гіріц - председателя Вседержавного Русинського Меншинового Самоуправління, Антала Гейзера - председателя Офіса Національных та Етнічных Меншин Мадярщины и Яноша Остолоша - директора музея им. Ш. Петефі.

Дорогі друзя, братья и сестры!

Днись мы из вами сяткуєме нашое Вседержавное сято - День Русина. Я прошу вас по традиції заспівати наш національний гімн, написаний Великим Будителем Александром Духновичом.

22 мая - День Русина, вызначеный не случайно. Знаєме, ош русины „gens fidelissima” май отданыи народ великого князя Ференца Ракоція - принимали активное участие в його освободительной борьбе. У сись день - 22 мая, у Берегсасзі быв пуднятый прапор освободительной войны, и пуд нёго стали тысячи и тысячи русинув, котрі житиям и тілом билися уедно из Ференцем Раковціём за свободу.

Ныншній день по традиції, день, коли ся стрічає велика сімья русинув, котрі приїхали до нас из далекой Комловшки, из Шарошпотока, Мучоня, Шатороліойугеля, из Пийча. Не хочу перечисляти всіх гостей из Будапешта, из области, котрым было маленько ближе добиратися у Осовд. Пару слов хочу Вам уповісти про то, як начинали сьме нашу роботу. Новое ВРМС организовало сь 4 февраля 2003 р. Мы достали нелегкое наследствое, айбо дуже великов роботув и настырностьов, котра характерна русинському характеру, перебыли сьме тяжкости и незгоды и типирь робиме над тым, обы сьме укріпляли и розвивали наше русинское общество. Минувший рук ознаменовався многими вызначними датами - уже в маю сьме организовали велику международну конференцию - 200 ручья из дня рождения нашего Великого Будителя, священника, педагога, етнографа, историка, автора нашего Гимна и Вручания - Александра Духновича.

Дуже удачным був Русинський Національний День прошлого рока, котрый проводився у Мучоні. У нас пройшов цілий ряд культурных міропріятий: так вечур Дезідерія Задора, нашого композитора, справляли сьме, як тямите, 75-ручья из дня рождения нашего знаменитого музыканта Тибора Бониславського, котрый из своим кваттетом буде и нині выступати. Цілий ряд выставок был проведеный Вацовським Меншиновым Самоуправлінням по всіх областях, де є русины. Сись рук - 2004 - ознаменованыи великим событієм - сятковали сьме 140 рокув из дня рождения нашего великого Русина - академіка Антонія Годинки, по сьому поводу была проведена дуже удачна международна конференция у Будапешті. Коли сьме одкрывали меморіальну таблу у Пейчі на стінах древнього Пийчського Університета, деканом и ректором котрого був Антоній Годинка, то коло памнятної таблы провозгласили сьме нову еру русинського возрождения, котрое має привести до того, обы русинська культура и наш русинський язык заняли тото достойное місто, котрое ім принадлежить.

Пуд час сих сят президентум ВРМС проголосив ряд

новых постановлений: основали сьме памятную медаль Антонія Годинки, котру будеме каждыйи рук вручати тым, ко зробив достойный вклад у возрождение русинської культуры, основали сьме молодіжні премії, и што дуже важно, основали сьме дві нові русинські институції - русинську бібліотеку и русинський музей. Позвольте мені, обым ся воспользовала сим сяточным случаем и подяковала президенту Офіса Національных та Етнічных Меншин пану Анталу Гейзеру за ту велику поддержку, яку мы чувствуєме. Мы достали гроші и на газету, и на бібліотеку, и на музей и, дякувучи сьому, мы годні изробити такі памятни діла, котрі ся лишать за нами діла наших потомкув. Великий успіх має наша газета, „Русинський Світ”, котра выходит тепер уже в основному по-русинськи, прекрасный дизайн котрого исполняє молодой Андрій Манайло. У сьому році уже пятый раз ся появил наш Календарь-Альманах, под рекаційов проф. Антонія Лявинця. Календарь-

Альманах выходит дякувучи стараниям VIII района, де председателем є доктор Янош Сабо. Такой у сьому році появился каталог нашего художника Атанаса Фединця. Мені ся видить, ош вшыткі наші книги, наші журналы, наші альбомы помагають нам у тому, обысьме сохраняли нашу колоритну культуру. Мені тяжко тепер назвати имена усіх наших прекрасных русинув, котрі, не шкодуючи сил и часу, роблять для того, обы русины у Мадярщині мали автентичну інформацію, мали актуальну інформацію, обы знали свої корені, хранили свою національну греко-католическу віру. Слава Богу, маєме Общество Русинської Интелігенції им. Антонія Годинки, председателем котрого є профессор Антоній Лявинец, котрый туй є межи нами. Общество им.

Антонія Годинки соединяє у собі наші май розумні головы, котрі суть тым научным фоном, котрый помагає нам у наших каждоденных роботах, у наших каждоденных стараниях. Без них мы бы не были такі професіонально и исторично обознани. Я бы дуже хотіла, обы нишній динь був памятный усім нам. Ныні у нашому концерті будуть выступати діточки из Комловшки и из Будапешта - ученики воскресных школ. Малі діти из Комловшки и їхні учительки Марія Заяковскі Борнаний и Едіта Семан Поповичне уже ныні у 5 годин сиділи в поїзді, обы могли принять участие у сьому великому сяті. Будете видіти, яку роботу провели из дітьми Валерія Миндак и Люба Яна у Будапештській школі, обы научити дітей на свому русинському языкові тым пісенькам и стихам, котрым, думаю, будеме так ся ныні радовати. Пусля концерта мы одкрыєме выставку наших художников, и я думаю, ош вы вшыткі дустанете великое наслаждение.

Я ся ныні радую, ош так много нас у сьому залі и хотіла бым желати вам ушытким днись прекрасного и приятного дня.

Віра Гіріц председатель ВРМС

Честовані пані і паны!

Я ся ладив из сяточнов бесідов, айбо позвольте мені, обы начав им ход моих думок из сокровенного. Ваш національное сято звязано из дуже значимов діла вшытких нас освободительнов боротьбов Ференца Раковця. Вы вшыткі знаєте за мене, ош я ся голошу мадярським німцем. Коли уєдно из своїм няньом глядали сьме наше родинное дерево, то послідня запись датовалася 1211-м годом. Наші предки по няньовій лінії поді ся родили у невеликому поселеню в Германії. Ваш народ уже тогды боровся за сисю держаєу, за сись народ. Вун був уєдно из тьма народами Карпатського басейна, котрі думали найти свою будущность в обийсті Мадярського Королевства. Мої же предки тогды ищи лем думали над тым, ци найдуть колісь свою долю у новій Отцюзниці - ци то были газды, ци то были духовні вожді - най йсе изглядовуют историки.

Чому я говорю за йсе? Зато, ош мы у Мадярщині склонні думати у цифрах и у величинах. Айбо народи, їх культура, їх общины не годні значити, ош кулько десяткує авадь сотен тысяч голосяться до єдної, авадь до другої общины. Має значеніє то, ош ци жиє у сую общині то ядро, котреє годно сокотити языкову культуру, науку, исторію. И доти, доки вы думаєте, ош у мадярських русинув, у русинув Мадярського басейна є будущность, доти она буде жити. И туй я думаєу, ош нам вшытким мусай ся творити про будущность. Дякую за хвалебні слова, айбо мы не завто подпоруєме бібліотеки, музеї, обы прозвучали наші імена, а завто, бо так думаєме, ош меншинову політику мусай направити на новий путь. Новий путь значить, ош гроші будуть ся уділяти на конкретні діла. Йсе дакому неудобно, айбо діла тых, ко возьме на себе воплощеніє конкретных задач, буде дуже удобно. Вы є гражданами Мадярщины и платите налоги и точно знаєте, ош кулько мусай робити за єден форінт, а мы бы хотіли, обы каждый форінт налогоплательщика, котрий ся вертат у політику національных меншин, мав бы реальный хосен. Кидь вы кельтуєте сесі гроші на бібліотеку, культуру, музей, на новинку и естествонно на тоту скромну інфраструктуру, што ся тиче ид сьому, то вы добре хоснуєте фінанси. Айбо кидь ви не годні сього достигнути, тогды вы потрафите межи тих налогоплательщиков, котрі будуть просити уд Мадярського Правительства, обы оно не кельтовав бульше грошей на потреби меншин. Айбо мы на доброму пути, я чувствую, ош 13 меншин мають тоту силу, котра поможе нам уєдно обновити Закон про Национальні Меншини 1993 года.

Говорю про прекрасну возможность, про котру многи говорили дакулька місяців тому назад, на научній конференції. Говорили про то, ош Закон має уже 11 рокує и прийшов час тому, обы сьме урішили у собі, ош ци мы дійствительно потребуєме реальну культуральну автономію и при сьому каждая меншина возьме у свої руки свої институції и структуры, авадь удовлетвориме ся тими общима системами подпорованя меншин, од котрых дустанеме даякі гроші и из сих грошей на рік зробиме дакулько мероприятий, торжеств. Я так думаєу, ош вшыткі, ко придає значеніє меншиновій політиці, вшыткі, ко позад происхождения авадь по другим причинам так думаєу, ош уберуть перший путь, то вни днись інспіруєуть політичні партії на вто, обы вни проголосовали за внесеніє измененій у Закон про Национальні Меншини. Туй я хочу подяковати

Вседержавному Русинському Меншиновому Самоуправленію за то, ош напроти дакулько меншиновых общин подпоруєало проект зміни сього Закона.

Природно мы готові взяти на себе и конфлікти. Ответственность лежить на нас, ответственность лежить на законотворах. Мені лично не вшытко єдно, ош што буде написано у нових законах, позад моїх діти и моїх онукує. Я бы ся не радоває тому, кидь пак раз мені прийдеся розказати ім, ош чому мы не были годні сохранили наш язык за послідні 30-40 рокує, як про йсе розказує моя мама моім дітям типирь. Я бы ся радоває тому, кидь бы то било природно, ош ко як личность у родині думає так, ош язык, культуру передаєть по наслідству а на йсе днись ми маєме возможность. Айбо ош ци мы будеме годні воплотити йсе у каждый динь нашуй жизни то зависить од нас.

Честовані братя! Ние обычное частьов сяточной бисіди, кидь государственный руководитель урядництва хоче говорити про внутрішні діла общины, авадь вмішатися в них. Но всетаки позвольте мені выразити тоту думку, ош Вседержавное Самоуправленіє, ваша община обернула взор у будущность. Ищи усе не удаєся цалком закрыти минувость, айбо изась создаються нові діла, изась годні концентрат вы, ваші спеціалісти, научні излядователі на то, ош шобы треба зробити из бібліотек, музеє, из новинками. Йсе дуже важное діло, бо уєдно из тым показує нам, державным руководителям, ош у чому є наша ответственность. Не мож поставити ани єдну меншину у такое положеніє, у котрому при небізувних обстоятельствах, при небізувних условиях передачі и прийома общинам мусай провести до кунця выборы. Я тпк думаю, ош ви йсе твердо чувствуете, знаєте точно слабі міста правових законов. Про йсе знаєме і ми и надіємєся, ош, починаючи из осені, выборы 2006 года пройдут у нових обстоятельствах.

Я начав из Ференца Раковця, то позвольте, оби ним и закончив. Ви ся бороли уєдно из великим мадяром, айбо, правду уповісти, ош ко мадяр у Карпатській назані - точно не мож. Прошу вас, оби сьте як граждани Мадярської Республики и Европейської Унії продовжали сисю діяльність, помагайте своїм соотцюзникам и тым, котрі потрафили из вами уєдно у Европейську Унію и тым, котрі суть гражданами таких держав, котрі ищи не годні вступити у ЕУ. Най буде община мадярських русинув мостом межи русинами других держав и ЕУ. Ухоснуйте ті возможности, котрі надіємєся откритюєся вам - гражданам Унії. Помагайте русинам, котрі живуть в Україні, Румынії и Польщі. Поможім ведно тому, обы русини, котрі живуть в Словакіи, Мадярщині стали своєобразными центрами культурного обновленія, обы ся обновив язык, культура. Зберіть уєдно цінности и поможіть общині стати на твердый культуральный базис, ухосновати богаті возможности Унії.

Дякую, ош пригласили сьте мене на ваше торжество, и я дійствительно рад тому, ош вас так много ся збрало. По отдільности я стрітив много знакомых лиц и надіюся ош пообіді зможеме поговорити лично. Возвышає то чувством, коли община показує свою силу, возвышающим чувством є, коли община годна доказати, ош є потреба на язык, культуру: доказуйте и мы станеме пиля вас!

Антал Гейзер

Высокоцествовані гості!

Привітствую вас от імені Осовдського музею ім. Петёфі на організованій у нашу галерею виставці „Русинське живописне искусство”.

Для нас є великою честев, што Русинське Меншиновое Самоуправленіє Осовда и Вседержавное Русинське Меншиновое Самоуправленіє іменно наш музей ім. Петёфі попросили організувати сию виставку. Естесвенно, мы из радостью приняли предложеніє и не лем позад многоручної дружбы, айбо и завто, што можеме познакомитися из роботами таких художников, котрі сохранияють традиції того регіона Карпатської долини, корні котрого и роботы великих предкув представляють исторически часть Мадярщини из многими національними культурами. Мы маєме возможность познакомитися из такими твореніями, котрі мають за основу традиції сього регіона, авторы котрых занимали и занимають высокоє місто у общественной жизни на родной земли и у Мадярщині.

И коли я особо выголошую пудкарпатську культуру и русинську культуру нашого края, тогды треба говорити про творцов такого высокого класа, як живший у XIX ст. Ігнатій Рошкович, Михаил Грабарь вадь їх послідователь Шимон Голлоші, котрый був руководителём Нодьбанської школы художников, затым Имре Ревес.

Из отличных художников XX ст. треба выділити Антона Каишя, Бейлу Ерделі, Дюлу Вірага, Йожефа Бокшая, Федора Манайла, Аттілу Дунчака, айбо сись список мож продовжати и продовжати. Сисі художники были одновременно привязані до родного края, айбо добре знали и европейські направленія у искусстві, бо училися у Будапешті,

Вені, Мюнхені, Празі, Парижі, то-єсть їх горизонтом був цілий світ.

При всём тому тріанонська трагедія верла тінь на Пудкарпатя, так як она розтяла тысячолітнєє состояніє, єдиноє органічноє теченіє. И хоть народні традиції, мавучи глибокі корні, и за часув Чехословакиі продовжали розцвітати, тяжкі роки II Світової войны и слідуєчі за ними довгі десятилітія політичского и морального карантіна, завели у вир свободный дух, заставили держатися у рамках провинціалізма свободное развитіє искусства. Позад сёго пудкарпатська інтелігенція и среди них много художников вынуждені были лишити свою родну землю и инде глядати своє личное и духовное щастя.

Пуслі розпада Монархії діла талантливых людей изузилися возможности ученя. Будапешт, Вена, Мюнхен, Париж обсталися лем городами желанія, лиш Прага лишила открытым окном діла европейских художников, Федор Манайло учився у Празі.

И, штобы восполнити сись провал, Йожеф Бокшай и Бейла Ерделі у 1827 році открыли у Ужгороді престижну высокого класа художественну гражданську школу. Серед її ученикув находиме Андрія Коцку, Ернёва Кондратовича, Золтана Шолтеса, Андраша Добоша, Василия Свида.

За тым, у 1945 році у Ужгороді открылося Училище Художественного и Вытварного Искусства под руководством Бейлы Ерделія, котрое выпустило многих-многох талантливых художников. Для них дальнійшое обученіє обеспечили Киевська Художественна Академія и Лембергський Художественный Институт.

Сись путь пройшли и художники, роботы котрых є туй на виставці: Иван Манайло, Андрій Манайло, Андрея Ілько. Тібор Барчай, правда родився у Пуйчу, айбо у часы, коли Пудкарпатя изясь стало относится до Мадярщини, сімя перебралася у родный Ужгород, де вун учився, затым вернувся до Мадярщини. Артур Грінчишин, хоть и родився у Міжгорью, бульшу часть жизни провов у Мадярщині, Иштван Чemez (отиць котрого був учеником Ернёва Барчая) продовжає сімейні художественні традиції, як и його сын Форкош Чemez. И законіць, айбо не в послідну очередь, упомянаеме Атаназа Фединця, котрый діла мене четверть віка уже лем Фруці. Вун був извісноє фігуров ужгородського богемного світа, котрый послі переселенія у Мадярщину выбрав тяжку дорогу художника и достиг великих успіхув.

Што касаєся успіхув: каждый из представленных художников мав многочисленні виставки у Мадярщині, на Пудкарпатю и у многих европейских державах, от Швеції до Австрії, от Парижа до Сімферополя. Стил ь їх робут є натуюлько разнообразный, як фарби на палетах. Сесе робить їх оригінальними, представляє їх многообразіє, котрое можуть дяковати горам, запаху смерекових лісув, поточкам, колись богатым на рыбу, національну историю и многим прекрасным воспоминаніям, Ужгороду, Мукачеву, Хусту, Тячеву, народностям, живущим тысячю рокув у мирі, русинам, мадярам, румунам, словакам, євреям, то-єсть Пудкарпатю, своим коріням. Дякуєме Вам за ваші прекрасні творенія.

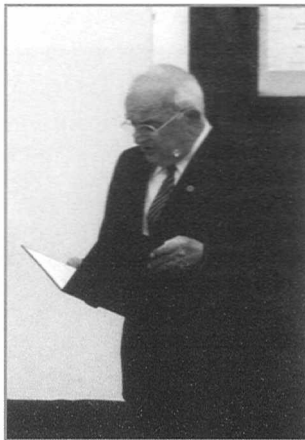
Дякуєме ВРМС за сию прекрасну виставку.

Діла музею Петёфі сеся виставка є великим сятком, бо мы сознательно десятилітіями мыслиме по-европейськи, завто не може быти гатарув межи искусством, завто не може быти искусство єдного народа ліпшим од другого, лем є иншакоє. Нашов обязанность є то, штобы сьме не по політичеському „сонцю” оцінювали роботу, а по цінности произведеній. Днышний день є завто сятком, бо виставка отображає общі мысли, без гатарув.

Из сими мыслями открываю виставку „Русинське живописное искусство”

Осовд, 2004, мая 22

Др. Иштван Остолош директор музею

Перед открытієм виставки художников у Асовді.

Русинські художники - учасники виставки в Осовді

Тібор Барчай

Родився у Пийчі у 1937 році. Сім'я його походила з Ужгорода, звто, коли Пудкарпатя изьсь стало относится до Мадярщини, она вернулася дому, у Ужгород. У 1946 році Пудкарпатя было прикапчано до України, так ученя Т. Барчай закончив у Ужгороді. Учився у Художественному училищу, де мав таких отличных преподавателей, як Йосиф Бокшай, Бейла Ерделі, Федор Манайло.

Принимав участіє у колективних виставках, таких як Закарпатська областна, а также союзна молодежна.

У 1966 році сім'я вернулася у Мадярщину, поселилася у Естергомі. Т. Барчай мав декілько виставок у Естергомі, Комаромі, Тобані. Быв учасником многих колективних виставок у Будапешті, Дєрі, Мішколці, Тоті, Ваці, Коповарі, Сентеші, за гатарами у Франції, Фінляндії, у селах и городах Словакиї.

У 2003 році став лавреатом виставки художественних портретув у Секешфегирварі, його графіки появилися у многих державних и окресних часописах. Из 1977 рока є членом Вседержавного Общества Живописцев Мадярщини, є членом Общества художников у Естергомі.

Иван Манайло

Родився 16 януара 1942 рока у Ужгороді, у сім'ї художника. Быв добрим учеником у школі, художественному училищі, а затым у Київській Академії Художеств.

Из 1966 рока був раз преподавателем, а затым довгі роки директором Ужгородського Художественного Училища. У 20-літньому візасті женився, дочка стала историком, сын художником. Має 6 онуків на радусть.

Из 1998 рока живе у Мадярщині.

При административной и преподавательській роботі активно принимав участіє у многих виставках у державі и за гатарами, як графік, живописец и монументалист. Быв основателем и директором Меморіального музея отца знамого маляра Федора Манайла, основателем и председателем Союза Пудкарпатських професіональных маляров и представителей витварного искусства, членом Союза Художников Украины.

У своих произведениях изображает все лиш иншое, сознательно слідує міняючимся историческим, общественным, психологическим емоціональным основам. Завто и його роботи не є похожі една на другу.

Особое впечатление производят нові рішення проблематичных тем и форм.

Усе хоче робити штось новое сесе руководить усім його житям.

Атаназ Фединец

Атаназ Фединец, извистный под именем Фруці, русин по національності, осовдський маляр, дохтор по професії, член мадярського Общества художников и также Общества им. А. Варгола, клуба художников „Корвин”.

У 60-х роках пуд час „духовной оттепели” Фруці був извистнов личностю у кругах киевської и ужгородської богемы. Пудкарпатські малярі из світовим именям (Бейла Ерделі, Йозеф Бокшай, Антон Кашшай, Федор Манайло) были його учителями и цимборами. Много раз був участником загатарних виставок графіки и фотографики, дакотрі из його робут храняться у знамих загатарних музеев. У 1973 році зголосився на одноручні курси по малярському искусству у Одесі, котрі успішно закончив.

Из 1980 рока живе у Мадярщині. На його полотнах отобразилось новое окружение, свіжі впечатлення, и у великуй мірі очарование землі, на котруй родився, далекі воспоминання. Первый раз його роботи увиділи світ у 1985 році и мали успіх.

Фруці постоянно експериментірує: рождаються нові форми, краски, техника. По його мнению, тот художник, котрый замикаєся у одному стилі, є пропащим діла искусства, не може дальше розвиватися.

Художники:
Иван Манайло, Атаназ Фединец, Андрея Илько,
Андрій Манайло, Иштван Чемез, Тібор Барчай

Андрій Манайло

Родився 14 януара 1970 рока у Ужгороді на Пудкарпатю. Графік, маляр. Учився у Лембергській Художественной Академії на відділенію „батіка”. У 1996 році закунчив Лембергську Поліграфічну Академію, відділеніє графіки. Из 1993 рока творить у Мадярщині.

Из його робут по графіці особено виділяються серія „Золота Прага”, и также серія „Деревляні церкви”. Особое місто занимають и його творческі графіки и живописні изображенія красоты жунського тіла. У каждому мадярському посольстві у цілому світі находяться „Творящі мадяри” - 25 извистных графічных портретув, автором котрых є Андрій Манайло. У сфері живописи особенного внимания заслужує серія фресок „Ружанец”, котрі находяться у Вацовській каплиці. Заслужувуть внимания и його фігуральні композиції и натюрморти. Особенностю маляра є непрерывный поиск тематики и исполнительської техніки.

Регулярно принимаяє участіє у областних и державних виставках из 1990 рока, а из 1994 и у міжнародних. Участвує у міжнародних пленерах.

Його картини находяться у галереях України и Мадярщини, а также у частных собраниях по світу.

Андрея Ілько

Родилася 10 августа 1969 рока у Ужгороді у прекрасному Пудкарпатю. Закунчила 8-ручну школу ім. Мате Залки у Ужгороді, затым поступила у Ужгородське Художественное училище, котре закінчила у 1990 році.

Из 1984 до 1989 рока робила у Пудкарпатському Музикальному Обществі вишивальщицею, де вишивала костюми для виступлення многих колективув. Вишивки робили разными традиційними пудкарпатськими народними узорами и разными способами.

Из 1989 до 1991 рока робила художественным руководителем в обществе „Ганна“, де освоила старинну особенну техніку вишивки шовком, котру затым усовершенствовала и передала другим.

Из 1991 рока живе у Мадярщині, того же рока вийшла замуж за Андрія Манайла. У 1996 році у них родився сын Грегор-Андраш, у 1997 другий сын, Иван-Теодор.

Її роботи выставлені у многих містах: Ужгороді, Пийчі, Будапешті, Ваці, также у Франції, Австрії.

Іштван Чемез

Родився 11 мая 1946 рока у Ченгері. Його отец був учеником Енёва Барчая у Художественной высшей школе. Вун є у перву очередь художником, айбо займається и різьбов по дереву. Вун мав выставки у Сегеді, Токаї, Ваці, Біаторбаді, Будапешті, Антверпені, Алушті, Симферополі. Його учителями были Енёв Бенедек и Ласло Вінклер.

Феркош Чемез

Родився 4 юлія 1973 рока у Будапешті. Його дідо и отец є преподавателями малярства, вун є різником по дереву. Його виставки были у Біаторбаді, Сімферополі, Алушті, Антверпені, Будапешті. У настоящее время учиться на факультеті народного рисунка.

Учителями його были Арпад Чемез и Іштван Чемез.

Артур Грінчишин

Родився у 1975 році у Міжгірі, на Пудкарпатю. Первым учителем малювання був Олег Гораль. Пузніше закінчив Художественну школу у Будапешті на відділенні скульптури. Затым закінчив Мадярський Художественний Университет уже на відділенні живописи. Типирь робить преподавателем малювання у художественной школі у Кадаркуті.

Выставки: Будапешт, Ужгород, Пийч, Загреб.

Професору Антонію Лявинцю 70

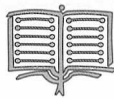
Професор Антоній Лявинец - доктор наук, професор, родився 12.06.1934 рока у Волівці на Пудкарпатю. У 1957 році закінчив медичинський факультет УжДУ. Його учителями были проф. А. Фединец, проф. Н. Бакшеев. Трудову діяльність зачав у с. Березинка, удкі поступив и закінчив аспірантуру у Київському Інституті Усовершенствовання по спеціальности анестезіологія и реанімація. Там вун робив из академіком Н. Амосовим. Свою лічebну діяльність посвятив изучению и ліченію асфіксії новорожденного. По сую тематиці зачитив кандидатську (1969), затым докторську дисертації (1982 р.). За ціле життя спас многих дітей от гипоксії и її послідовствій. Написав коло 200 научных робут, 2 монографії, має 5 авторських изобретеній (апаратура діла реанімації новорожденных).

Из 1989 по 1992 рр. Завідував курсом неонатології-перинатології Київського Медичинського Інститута. Быв активным членом многих медичинських обществ (Анестезиологического, Акушерско-гинекологического, Педиатрического). У 1987 році після трагедії Чорнобиля організував братство „Колиска“, котре занималося спасенієм и укріпленієм здоровья новорожденных дітей.

Из 1992 рока живе у Мадярщині, де завідує відділенієм хворих из параличем дихання, котре находится у Будаїській больниці. У 1999 році його посвятили у **Рыцарі Єрусалимського Военного и Госпитального Ордена св. Лазаря**. Активно включився у русинське возродженіє. 4 роки був депутатом РМС VIII-го району, членом ВРМС (1998-2002). Організатор и єден из основателюв **Общества Русинської Інтелігенції ім. А. Годинок**, отв. редактор Календаря-Альманаха (2000-2004). Участвовав у роботі 3 Світових Конгресув Русинув.

Професор А. Лявинец, не шкодуючи час и здоровья, из кріпков віров у Бога и праведность русинського возродженія, сокотить наслідство нашого народа, пише про нього, наставляє молодых, переає им свої воспоминання.

Уд имени Общого Собранія ВРМС, уд имени членув Общества Русинської Інтелігенції ім. А. Годинок, уд имени колег-докторів и цімбуров та їх родин **вінчуєме дорогому юбілянтови Антонію Лявинцю Многая и Благая Літа!**

ЮНІЙ

- 1.06.1936** - Родився у Рускому Керестурі Мирон Жирош, знатий журналіст, публіцист, письменник. Живе у Мадярщині. Автор багатьох книг про етнографію і культуру русинів.
- 4.06.2003 - 8.06.2003** - У Пряшіві відбувся VII Світовий Конгрес Русинів.
- 5.06.1739** - У рідному селі Карачин коло Уйлока умер немеш Иван Зейкань, подкарпатський русин, дипломат царя Петра Великого, вихователь царя Петра II. 13 років перебував у Західній Європі /Англія, Франція, Іспанія і др./
- 10.06.1829** - Умер у Петербурзі Петро Лодій, філософ, педагог, професор Петербургського, Краківського і Львівського Університетів.
- 13.06.1897** - Родився др. професор Александер Фединець, талановитий хірург, знатий учений, найпопулярніший лікар нашого краю. За свою довгу трудову діяльність зробив десятки тисяч успішних операцій. У світі знають його як розробника проблеми зоба. Керував кафедрами хірургії Ужгородського Університету. Воспитав багатьох спеціалістів, мав міжнародний авторитет, написав понад 100 наукових робіт.
- 14.06.1703** - Множество русинів стрічали „нашого пана” Раковці Ференца II і 16. юнія перевели його на шляху Веріцьок через кордон. Почалася визвольна війна проти австрійського панства. Русини складали основу війська Раковці і билися до переможного кінця. За себе Раковці назвали їх „найвірнішим народом”.
- 15.06.1945** - Почала виходити по п'ятницям новинка „Руске слово” у Новому Садзе.
- 17.06.1874** - Родився Иван Добош, видатний педагог, популярний шкільний інспектор Свалявського Округу, патріот, член Центрального Правління Общества ім. Духновича з дня заснування (1923). Організував Народні доми-бібліотеки у багатьох верховинських селах. У співпраці з П. Федором склав і видав „Буквар” (1925).
- 17.06.1888** - Родився Павел Петро Гойдич, єпископ Пряшівської греко-католицької єпархії, видатний представник русинського народу. Учився у Будапешті. 1927-го року висвячений на єпископа. Підпорядковував русинські школи і видавництва книг і журналів на русинському мові. Заарештований 1950 року за звинувачення в переході на православ'я. Умер мучеником у в'язниці Леопольдів у день, коли йому було 72 роки. Провозглашений Блаженным у 2001 році.
- 20.06.1999** - У Будапешті видана нова русинська граматика писемництва „Материнський мов” /М.Алмашій, І.Керча, В.Молнар, С.Попович/.
- 23.06.1896** - Родився Петро Милославський, фольклорист, музикознавець, засновник професійного хорового мистецтва на Підкарпатській Русі.
- 25 - 27.06.1999** - Відбувся V світовий Конгрес Русинів у Ужгороді, на якому було 350 делегатів з 13 держав.
- 26.06.1924** - На V Конгресі III Комінтерну прозвучав перший сигнал про денационалізацію підкарпатських русинів. Уже з березня 1926 року газета „Карпатська правда” виходила лем українським літературним мовою.
- 29.06.1945** - Підкарпаття приєднано до УСРСР, почало переселення на русинів і греко-католицьку церкву.

Церковний календарь

1. Второк	Юстина	17. Четвер	Мануїла муч.
2. Середа	Никифора	18. П'ятниця	Леонтія муч.
3. Четвер	Луциліана	20. Субота	Юди ап.
4. П'ятниця	Митрофана	21. Неділя	3 неділя по сош. Св. Духа.
5. Субота	Дорофея св. муч.		Методія Св. муч.
6. Неділя	Всіх Святих. Висаріона. 1 неділя по сош. Св. Духа	22. Понеділок	Юліана муч.
7. Понеділок	Теодота Св. муч.	23. Второк	Евсевія св. муч.
8. Второк	Теодора Стратилата	24. Середа	Агриппини св. муч.
9. Середа	Кирила еп. Св.	25. Четвер	Родження Іоанна Хрестителя
10. Четвер	Тимофія св. муч. Александра	26. П'ятниця	Февронії
11. П'ятниця	Варфоломея і Варвари	27. Субота	Давида Солун. преп. муч.
12. Субота	Онуфрія	28. Неділя	4 неділя по сош. Св. Духа.
13. Неділя	2 неділя по сош. Св. Духа. Акулини		Сампсона
14. Понеділок	Елісея прор.	29. Понеділок	Кира і Іоанна безсреб.
15. Второк	Амоса преп.	30. Второк	Петра і Павла верх. Апост.
16. Середа	Тихона св.	31. Середа	Собор 12 Апост.

Катехизація по матеріалам

„Малого греко-католического Катехизма про русинськы діти”

Составив: о. Франтішик Крайняк, гр. кат. душпастырь в Межилаборцях.

Йосифовы братя у Египті

По сімох плодных годах настав у Египті великий голод. Голод был и у Канаанской землі, де жив Яков, отец Йосифа. Яков повів своим сынам: „Ідіть до Египта закупити зерна. Лем Веніамін най обстане дома”. Йосифовы братя пушли до Египта. Коли прийшли до Йосифа, низько поклонилися. Йосифа же не упознали, айбо вун їх упознав и хотів упробовати, ци уже стали ліпшими. Завто ім уповів: „Вы шпіоны Канаанської землі”. И дав їх заперти до темниці. Братя межи собов бисидовати так: „Мы справедливо терпиме, бо мы согрішили проти свого брата”. И калялися. Повіли Йосифови вшитко, и о том, што їх брат Веніамін обставя дома. Айбо Йосиф хотів братуе ище ліпше випробовати и повів ім так: „Єден из вас обстане туй, а вы возьмете зерно дому, штобы ваші не поумерали из голода. Наймолодшого брата приведіть до Египта, обы я видів, ци вы повіли правду”. И пустив їх. Братя вшитко розказали отцю. Через якийсь час ишли изся купувати зерно и узали из собов Веніаміна. Йосиф їх красно приняв и погостив. Они чудовалися тому, бо ищи не знали, кто вун є. Накониць ім Йосиф уповів цілу правду. Братя настрашилися, айбо вун ім повів: „Не буйтеся. Бог мене послав до Египта, штобы я вас типирь сохранив од голода. Ідіть до нянька и уповіchte йому про вшитко. Затым прийдіть бивати до Египта”.

Так и сталося. Израильтяне пушли бивати до Египетської землі. Перед смертєв Яков закликав сынув и благословив Юду. Пророковав, же його потомкы будуть царствовати так довго, заky не прийде Спаситель Світа.

Йосиф ищи довго жив на туй землі. Перед смертєв повув своим братам: „По мою смерти вас Господь Бог приведе до землі, котру обіцяв Авраамови, Исаакови и Яковові. Мої кістя тогды возьмете за собов”.

Товмачила М.

Як прозрадив себе Иванко
и ци треба брехати

Принесла до хыжі мати сливы, поклала на стул и хотіла погостити своих діточок. Сливы стояли на столі у танірі.

Дуже злакомився Иванко на сливы. „Лем бы хоть єдну изісти”, - подумав. Ходив, ходив коло слив, а коли у хыжи никого не было, ухопив єдну сливу и изів. Прийшла мати и видить: єдна слива хыбить. Она повіла отцю.

За полуденком отець каже:

- Діти, кось изів сливу, вы не виділи ко?
- Я ньит, - повів Мішик.
- Я ньит, - повів Василько.
- Я ньит, - повіла Анночка.

Иванко почелленів як рак и повів смутно:

- Я ньит.

На тото отець каже:

- То не біда, ош кось изів сливу, біда у тому, ош у сливі кустка. А ко у спіхах промкне из сливов кустку, тот похворієся. Ялем тото боюся.

- Я кустку увер через визур.

Вопрос: Ко изів сливу?

Обясніть приповідки за брехню:

Збрехав неборак и почелленів, як рак.

Из брехньов далеко не пуйдеш.

Из брехньов світ пройдеш, а назад не вернешся.

Кедь знаеш - кажи, а не знаеш - не бреш.

Лем тогды правду повість, кедь ся забуде.

Ліпше язык прикусити, як брехню у світ пустити.

Не учися брехати, та будуть тя честовати.

Не смій брехати, Бог тя може покарати.

Тайстра брехні тяжа од тайстры золота.

У брехні курті ноги.

Марька їсти варила

Марька малинька
мамку просила,
жебы мамка ю дашто навчила:

солити,
цукрити,
кваснити,
поприти,

и бізунь, їсти варити.

Марьку малиньку
мамка учила,

никай, Марько, як я роблю діло:

солю,
цукрю,
квасню,
попрю,

и бізунь, їсти варю.

Марька малинька
з мамков робила
вшитко-всичено,
што треба было:

солила,
цукрила,
кваснила,
поприла,

и бізунь, їсти варила.

Нянько їв - Марьку хвалив.

Мамка їла - Марьку хвалила.

Мачатко їло - Марьку хвалило.

А Марька не їла,
бо ся дуже зморила.

М. Алмаший

Славко Слободан

У Празі новий греко-католицький єпископ

Евген Кочиш - новий єпископ у столиці Чехії Празі, у катедралі св. Папи Климента 15 мая 2004 року був висвячений єпископ Евген Кочиш генеральний вікарій Празького Апостольського греко-католицького єпарха.

Владыка Кочиш народився 25 юніа 1926 року. За його окремі заслуги папа Іоанн Павел Другий іменовав його за титулярного єпископа Абриттського, і в функції почесного єпископа Апостольського єпарха у Празі. Посвященіє откончили три владыки: кир Дюра Джуджар, Апостольський єпарх грекокатоликів, преосвященний Ян Бабяк, прашовський владыка і його преосвященство Ладислав Тучко, кошицький апостольський єпарх, присутствовав также **владыка Иван Лявинец**, пражський єпарх і апостольський нунцій у Празі **Дієго Каузеро**.

Присутствовало коло 30-40 священників и много вірників. Непосвященний владыка Кочиш происходит из Прашевської єпархії, вун сам пережив тяжкий період, коли комуністичні власті ліквідували греко-католицьку церкву у Чехословачії и она была переслідована. За велику роботу по восновненію нашої церкви од 1968 року вун и достав высвяченя на єпископа и хоть уже є у красних роках, айбо ищи у доброму здоровію и повный енергії.

М.А.

Потомачила М.

Из Ужгорода дустали сьме вість, ош лавреатом межигародної премії **им. А. Духновича** став поет, прозаик, публіцист **Володимир Фединишинец**. Вседержавное Русинськое Меншиновое Самоуправление, Вседержавное Общество Русинської Інтелігенції им. А. Годинок и редакция гратулюють лавреату.

Честовані читателі!

До недавнього часу наша новинка была майновішоє у цілому шорі русинязычных видань, котрі ся появили за послідні роки. У Словакіи русины стали выпускати нову новинку, што ся называет „Инфо РУСИН“. Про причини выхода ищи єдної русинської новинки у Словакіи пиля таких новинок, як „Русин“ и „Народні новинки“, пише сама шеф-редакторка Анна Кузмякова у первому числі (май, 2004). Думаєме, ош многі проблеми, про котрі она пише, дуже похожі и на проблемы, из котрыми ся стыкнули и русины Мадярщини.

č. 1 – 5, ročník 1
máj, 2004

INFO

РУСИН

Cena 7,-Sk

ІНФОРМАЧНИЙ МІСЯЧНИК РУСИНІВ СЛОВЕНЬКА
INFORMAČNÝ MESAČNÍK RUSÍNŮV SLOVENSKA

ОБСАН/ ОБСЯГ

- Najmladší spisovatel' ► 6
- Bude v Medzilaborciach Inštitút umenia Andyho Warhola? ► 6
- Kuriózná kniha o Warholovi ► 7
- Осеуджены до раю од Н. Шкурлы ► 8
- Нукаме з русинської полицкы ► 10
- Вольте за европосланця Русина ► 11

Дорогы читателі. Так велё мам на мысли вам того повісти, же ани не знам з чім зачати. Може найперше о тім, чом Русинська оброда зачала выдавати новы новинки? Єдным словом зато:

1. Бо „під шласром ціганьской правды, і в прикрім респорі зо Становами Русинської оброды на Словенську были сй выдавательскы права переведежены на новий правный субект – Обчаньске здружіня Русин і НН, на челі з А. Зозуляком. То значіть, же Русинська оброда остала без будьякой пресы;

2. Бо о роботі Русинської оброды на Словенську ся в русинській пресі перестало писати. Кедь о дакотрых акціях хтось до новинок написав, было надруковане, але жебы хтось з редакції

ся інформовав о діяльстві Русинської оброды (може ходем по телефоні) таке, вірте, уж не быває.

Зачінаме

3. Бо єдным з послань Русинської оброды є інформовати о цілім діяльстві своїх членів, добродителів, жычливців і шыткых тых, котрым не є єдно, чім, як і чом Русины прожывають, якыма крижыма дорогами мусять переходити;

Не хочу вам морочіти головы нашіма внутроорганізацныма проблемами, бо каждый з вас мать дость своїх старости, але ходем пару словами см хотіла написати о тім, якы причіны нас вели до выдаваня новых русинських новинок, котры будуть выходити раз до місяця на 8 странах.

Уж в першім виданю нашого місячника можете видіти профіл наших нови-

нок, котры мають за ціль быти новинками шыткых Русинів – дітей, школярів, молоджавы і дорослых. Новинками тых, котры знають читати азбуков, але і таких, котры ся уж азбуку не учать, або ю забыли (про них будеме попри азбуці друковати і статі по словенськы).

Поможте нам при творінію новых новинок і вы, дороги наші братя Русины. Посылайте інформації, рады, погляды з вашого регіону, з вашого жывота. Пиште о тім, што бы сьте рады читали, што ся вам в новинках любить і што вам не на волю. Вашы письма будуть про нас тым найглавнішим порадином або студенком, з котрой будеме черпати, абы вылагодити каждому з вас.

Анна Кузмякова,
председнічка Русинської оброды

Димитрій Поп Антоній Годинка - активний пропагатор живого русинського языка.....	стр. 2-3
М. К. Учімся од Сокирницького Сирохмана (ч. 2).....	стр. 4-5
Тібор Боніславський Музыкальна жизнь на Пудкарпатю.....	стр. 6-7-8
Аттіла Холлош Жизнь и деятельность Ласлова Чопея.....	стр. 9-10
Лука Демян. 110 рокув из дня рожденія.....	стр. 10
Русинський день в Осовді. Выступлення Віри Гіріц, Антала Гейзера, Яноша Остолоша.....	стр. 11-12-13
Русинські художники - учасники виставки в Осовді.....	стр. 14-15
Пам'ятні дати Церковний календарь.....	стр. 16
Для діточок.....	стр. 17
Межинародна русинська преса.....	стр. 18

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat

A szerkesztőbizottság tagjai:

Dr. Ljavinyec Sztyepán
felelős szerkesztő
Dr. Lyavinecz Mariann
főszerkesztő;
Manajló András
művészeti szerkesztő;
Szkiba Irén szerkesztőségi titkár;

A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel./Fax: (06-1) 468-2636
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http:// www.ruszinok.hu
Nyomdai munkálatok: **AMG experts Bt.**

Выдає:
Вседержавное Русинське Меншиновое Самоуправление

Члены редакции:

Др. Степан Лявинец
ответственный редактор;
Др. Маріанна Лявинец
главный редактор;
Андрій Манайло
художественный редактор;
Ірина Скиба секретарка;

Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярмат 85/б.
Тел./Факс: (06-1) 468-2636
E-mail: rusynskijsvit@orko.hu
lavinec@freemail.hu
http:// www.ruszinok.hu

При передрукуванні посилатися на "Русинський Світ"

ISSN: 1785-1149

Появлення новинки пудпоровали: Фондація Национальных та Етнічних Меншин Мадярщини,
Вседержавное Общество Русинської Інтелігенції імені Антонія Годинки.
A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány
és a Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület támogatásával jelenik meg
1000 példányban.

Русинський день у Осовді

Атаназ Фединец

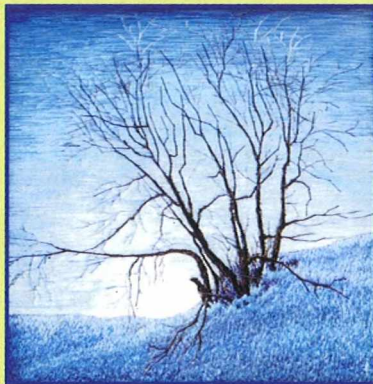
Иван Манайло

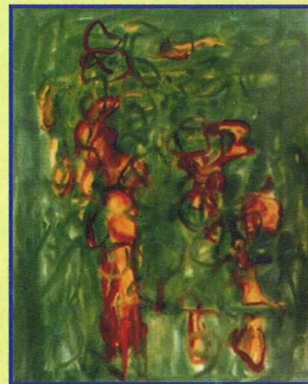
Иштван Чемез

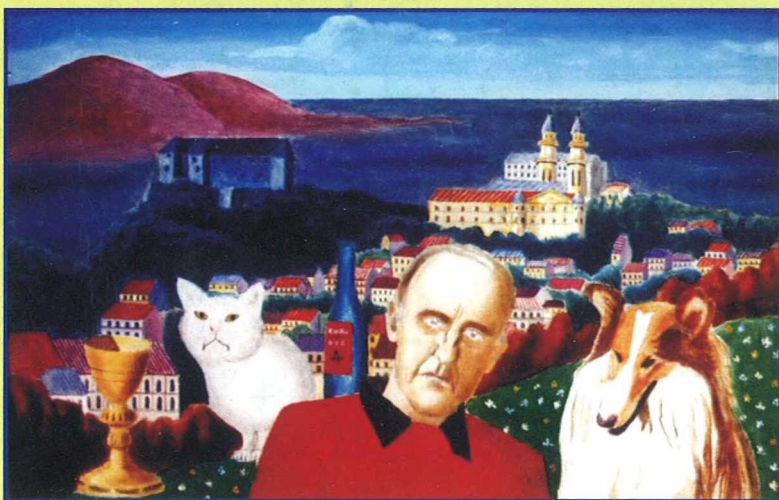
Андрій Манайло

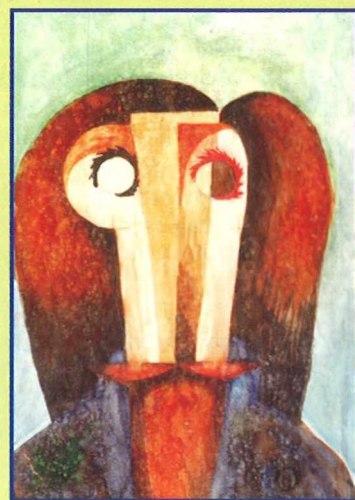
Андрея Ілько

Артур Ґринчишин

Тібор Барчай

Форкош Чемез

На укладці:
картина "У селі" Андрія Коцки, котрому 23-го мая виповнило би ся 93 роки.

RUSZIN VILÁG

РУСИНСЬКИЙ СВІТ

II. évfolyam 9. szám, június 2004 рікник II. число 9., юній

Heizer Antal elnök úr ünnepi köszöntője

Tisztelt Elnök Asszony, Alpolgármester Úr, Hölgyeim és Uraim!

Egy ünnepi beszéddel készültem, mégis engedjék meg, hogy egy személyes emlékekkel kezdjem a gondolatsoromat. Az önök nemzeti ünnepe Rákóczi Ferenc, valamennyiünk számára oly fontos szabadság küzdelméhez kötődik. Köztudott rólam, hogy én magyarországi németnek vallom magam. Amikor édesapámmal kutattuk a családfát, akkor 1711 volt az első bejegyzés, amit megtaláltunk. Apai ágon, az én őseim akkor születtek egy németországi településen. Az önök nemzete, népe ezért az országért harcolt, ezért a nemzetért küzdött. Egy volt azokkal a népekkel, amelyek a Kárpát-medencében úgy gondolták, hogy a Magyar Királyság kebelén belül kell a jövőjüket megtalálni. Az én őseim vagy talán a földesurai vagy a vallási vezetői, akkor ezt majd a történészek kutatják, még csak gondolkoztak azon, hogy valaha egy új hazában megtalálják a számításukat.

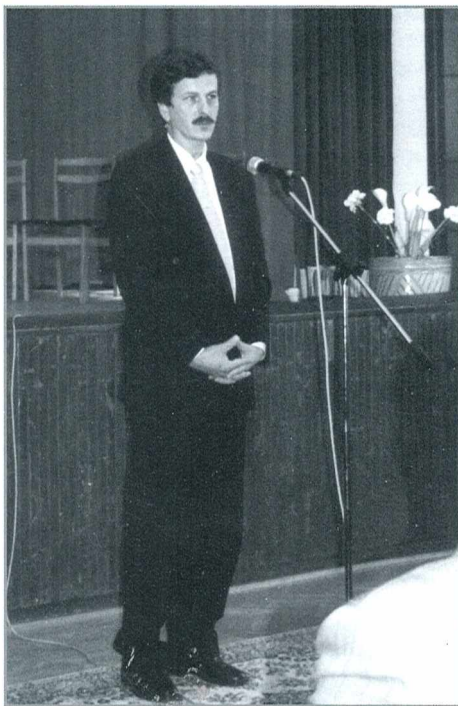
Miért mondom ezt? Azért, mert néha hajlamosak vagyunk Magyarországon nagyságrendekben, számokban gondolkodni. A kultúrák, a népek, a közösségek azonban nem azt jelentik, hogy hány tízezer vagy hány százezer vallja magát egyik vagy másik közösséghez tartozónak hanem, hogy a közösségen belül él-e még az a mag, amely képes a közösséget megszervezni, amely képes a nyelvvél, a kultúrával, a tudománnyal, a történelemmel foglalkozni. És ameddig önök úgy gondolják, hogy a magyarországi, a kárpát-medencei ruszinságnak van jövője, addig lesz jövője. És itt térnék rá arra, hogy én úgy gondolom, hogy valamennyiünknek a jövővel kell foglalkozni. Köszönöm a dicsérő szavakat, de mi nem azért támogatjuk a könyvtárat, a múzeumot, hogy a nevünk elhangozzék, hanem azért, mert úgy gondoljuk, hogy a kisebbségpolitikát új irányokba kell elindítani. Az új irányok azt jelentik, hogy konkrét feladathoz rendelünk pénzeket. Ez némelyeknek kellemetlen,

másoknak, akik felvállalják a konkrét feladatokat nagyon kellemes tud lenni. Önök adófizető magyar állampolgárok, pontosan tudják azt, hogy egy forintért mennyit kell dolgozni, mi pedig azt szeretnénk, ha minden olyan adófizetői forint, amely a kisebbségpolitikába jön vissza, valóban hasznosuljon. Ha könyvtárra, kultúrára, múzeumra, újságra költjük ezeket a pénzeket és természetesen arra a szerény

infrastruktúrára, amely e körül mozog, akkor ezek jó hasznosuló pénzek lesznek, ha ezt nem tudjuk elérni, akkor önök lesznek azok az adófizetők, akik azt fogják kérni a mindenkori Magyar Kormánytól, hogy a kisebbségi területre több pénzt ne áldozunk. De az irány jó, 13 közösségünkben érzem azt az erőt, hogy a 93-as Kisebbségi Törvényt közösen meg tudjuk újítani.

Egy nagyszerű történetről van szó. Néhány hónappal ezelőtt egy tudományos konferencián többen úgy fogalmaztak, hogy a törvény 11 éves ideje, hogy az alsó osztályból a felső osztályba lépjen. Ideje, hogy eldöntsük magunkban azt, hogy valódi kulturális autonómiát igénylünk és ehhez az adott közösség a saját kezébe veszi az intézményeit, vagy megelégszünk azzal, hogy általános támogatási rendszerekből valamilyen pénzt kapunk és ebből éves szinten megrendezünk néhány rendezvényt. Én úgy gondolom, hogy mindazok, akik érzékenyek a

kisebbségpolitika iránt, mindazok, akik származásilag vagy egyéb okok miatt úgy gondolják, hogy az első út a válasz, azok arra ösztönzik ma a politikai pártokat, hogy az őszi parlamenti szavazáson a Kisebbségi Törvény módosítása mellett szavazzanak. És köszönet az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzatnak, hogy több közösséggel szemben támogatta ezt a törvénycsomagot. Természetesen mi készek vagyunk felvállalni a konfliktusokat is, a felelősség a miénk, a felelősség a jogszabályalkotóké. Nekem személy szerint nem mindegy mit tartalmaz a törvény, a gyermekeim, a majdani unokáim végett. Nem örülnék annak, ha egyszer az

unokámnak azt kellene elmesélnem, amit az Édesanyám mesél az én gyermekeimnek, hogy miért nem tudtuk megőrizni a nyelvet az elmúlt 40-50 évben. Annak örülnék, ha az lenne a természetes, hogy aki személyesen és családjával együtt úgy gondolja, hogy a nyelvét és a kultúráját át tudja örökíteni annak erre az általános lehetőségek adóttak, de hogy ezt le tudjuk-e fordítani a mindennapi élet nyelvére - ez rajtunk múlik.

Kedves Barátaim! Ünnepi beszédnek nem szokványos része az, ha egy állami, kormányzati vezető a közösség belügyeibe kíván beleszólni, vagy azokról szól. De mégis engedjék meg azt a gondolatot, hogy örülök annak, azt érzem, hogy az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat az önök közössége, a jövő felé fordult. Újra létrehozunk új dolgokat, még nem sikerült a múltat teljesen felszámolni, még nyitott kérdések vannak, de újra arra tudnak koncentrálni önök is, a szakemberek is, a tudományos kutatók is, hogy mit kellene tennünk a könyvtárral, a múzeummal, a lapokkal. Ez egy nagyon fontos dolog, rámutat egyben arra is, hogy nekünk állami vezetőknek mi a felelősségünk. Nem szabad egyetlen egy kisebbséget sem olyan helyzetbe hozni, hogy bizonytalan jogi körülmények között, bizonytalan

átadás-átvételi feltételek között kelljen a közösségnek egy választást lebonyolítani. Én úgy gondolom, hogy önök ezt kökeményen érzik, pontosan tudják azt, hogy melyek a mai jogszabályok gyenge pontjai, mi is tudjuk ezt és remélem, hogy a 2006-os választásokra majd új körülmények között kerülhet sor.

Rákóczi Ferencnél kezdtem, engedjék meg, hogy vele fejezzem be. Önök együtt küzdöttek egy nagy magyarral bár, hogy ki a magyar a Kárpát-medencében erre nehéz válaszolni. Kérem önöket, hogy a Magyar Köztársaság az Európai Unió állampolgáraiként folytassák ezt a tevékenységüket, segítsenek honfitársaiknak, akik vagy önökkel együtt kerültek az Európai Unióba, vagy a szomszédos országok állampolgáraiként még nem tudták ezt megtenni. Legyen a magyarországi ruszin közösség híd a ruszin nép többi népcsoportjai és az Európai Unió között. Aknázzák ki azokat a lehetőségeket, amelyek remélhetőleg megnyílnak előttünk, megnyílnak önök előtt, Unió állampolgárok előtt, segítsenek az Ukrajnában, Lengyelországban, Romániában élő honfitársaikon. Segítsünk együtt, hogy a Szlovákiában, a Felvidéken és Magyarországon élő ruszinok egyfajta kulturális megújulás központjai lehessenek, újuljon meg a nyelv, a kultúra. Gyűjtsék össze az értékeket és egy gazdag uniós eszközökkel is támogatott kultúra biztos bázisán, segítsenek a közösségnek.

Köszönöm, hogy meghívtak mai rendezvényükre és valóban örülök, hogy ennyien vannak, külön-külön nagyon sok ismerős arccal találkoztam és remélem, hogy még a délután folyamán erre lesz is módunk. Felemelő érzés az, amikor egy közösség erőt mutat, felemelő érzés az, amikor egy közösség bebizonyítja, hogy szükség van a nyelvére, a kultúrájára. Bizonyítsák ezt be, és mi önök mellett leszünk. Köszönöm a figyelmüket.

Elhangzott Aszódon 2004 május 23-án, a „Ruszin Nap” nemzetiségi ünnepen.

Hodinka Antal emlékérem első díjazottjai

Prof. Dr. Udvari István a

Nyíregyházi Főiskola ukrán és ruszin filológiai tanszék vezetője, aki több évvel ezelőtt kezdte Hodinka Antal munkáit kutatni és feldolgozni. Udvari István kimagasló munkájának köszönhetjük, hogy Hodinka Antal akadémikus igen széleskörű munkássága a tágabb nyilvánosság számára is ismertté válhatott, amely munka nagy

elismerést érdemel.

Prof. Udvari István adta ki a több részből álló Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyhasiensia.

Ennek a tanulmánynak az első kötetét Hodinka Antal tudományos és társadalmi munkásságának szentelte.

2000-ben eredeti nyelven került kiadásra Hodinka Antal „Утцяюнина, газдуство и прошлост южно-карпатських русинув” című műve, amely felkeltette mindazok érdeklődését, akik a ruszinok történelmét tanulmányozzák, illetve megismerhették a nagy tudós személyiségét.

Prof. Udvari István számtalan munkája tükrözi a ruszinok életét, kultúrájukat, történelmüket: „Образчики из історії пудкарпатських русинув. XVIII. століття.” 2000., „Русинські жерела урбарської реформи Марії Терезії”. Studia Ukrainica et Rusinica Nyiregyhasiensia VI. kötet. 1195 és sok-sok más.

A tanszéken minden éven Udvari István szervezésében Hodinka Antalra emlékeznek, melyen összegzik az eddigi kutatási eredményeket és további kutatással kapcsolatosan közös feladatokat fogalmaznak meg.

Dr. Árpá István (1926-2001)

A népzenei hagyományok gyökerei Kárpátalján a viszontagságos években sem száradtak ki, mert bár fizikailag és statisztikailag megpróbálták eltörölni a ruszin népet, de a lelkét nem tudták megölni, azt a ruszinság híven megőrizte dalaiban, szokásaiban, hagyományaiban.

Az eredeti szépségében újra felcsendülő dalok életben maradásáért felelősséget vállalók között kiemelkedő helyet foglalt el Kárpátalja zenei életében Dr. Árpá István zenetudós, a zenetudományok kandidátusa, a Nemzetközi Kodály Társaság alapító tagja (a Szlavisztikai és Balkanisztikai Intézet tudományos munkatársa, a Moszkvai Néprajzi Intézet levelező tagja), a Kárpátaljai Zádor Dezső Zenei Társaság alapítója és elnöke), a nagydobronyi népi kórus karnagya, a Kárpáti Igaz Szó zenei referense és a szerkesztőség vegyes karának művészeti vezetője.

Számos Kárpátalján megtartott nemzetközi zenei és zenepedagógiai konferencia szervezője. Több tudományos írása jelent meg nemcsak Kárpátalján, de külföldi szaklapokban is. Itt szeretnénk megemlíteni (az Intermix kiadó gondozásában megjelent monográfiái és esszéi közül) a népköltészet magyar-ruszin kapcsolatairól, a ruszin-magyar együttélésről, a kárpátaljai ruszinok uniójának kulturális hatásáról, valamint a Hodinka Antal népdalkutatói munkásságáról írt tanulmányait.

Árpa István 1926 szeptember 9-én született sokgyermekes családban. Tanulmányit a cseh éra alatt szlovákul kezdte, németül folytatta, a középiskolát állami ösztöndíjjal magyarul végezte. A háború után az Ungvári Egyetem Orvostanszakos hallgatójaként párhuzamosan az Ungvári Zeneművészeti Szakközépiskolában szerzett ének és karvezetői diplomát, és végleg eljegyezte magát a zeneművészettel.

A Lembergi Konzervatórium elvégzése után, mint zeneelméleti és énekkarvezetői okleveles tanár folytatta pedagógiai munkáját az Ungvári Zeneművészeti Szakiskolában. Megszervezte a metodikai kabinetet, és mint annak vezetője, tudományos alapon kezdett foglalkozni a gyermekek zenei nevelésének problémáival. Hosszú évek kísérletezései és gyakorlati munkája alapján írta meg tudományos értekezését: a beszéd és énekhangképzéséről, valamint az alsóosztályos tanulók zenei készségének hatásosabb fejlesztéséről, ahol etnimuzikológiai kérdéseket elemezve kitér a ruszin és magyar akcentusok hasonlóságára, valamint az intonációk közös vonásaira is.

A disszertációját 1984-ben sikeresen védte meg a Budapesti Eötvös Lóránt Tudományegyetemen. Egy évvel később a bölcsész tudomány doktorává avatták. 1986-ban a Moszkvai Legfelsőbb Minősítő Bizottságtól megkapja a művészettörténet kandidátusa tudományos fokozatot.

Művészi hitvallását semmi sem fejezi ki jobban mint az alábbi fél sor:

**...és jól őrizzük ami a miénk. - mondta Kodály Zoltán.
„A zene az emberi lélek legbensőségesebb érzéseink
hangokban való kifejezése.”**

Prof. dr. Lyavinecz Antal

a Budai Gyermekkorház Légzés-rehabilitációs Osztályának vezető főorvosa, Kárpátalján Volócon született. Az ungvári egyetemen szerzett orvosi diplomát. 1960-ban Kijevben folytatta tanulmányait, majd ugyancsak itt kezdte el orvosi tevékenységét. 1969-ben megszerezte az orvostudományok kandidátusa, 1982-ben pedig az orvostudományok doktora fokozatot.

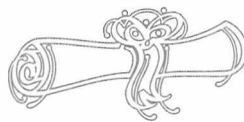
Budapesten 1998-ban megválasztották a ruszin kisebbség képviselőjének Józsefvárosban. 2002-ig az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat Közgyűlésének tagja, illetve a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat Kulturális Bizottságának elnöke.

Kezdeményezte és közreműködött több ruszin nyelvű könyv kiadásában Budapesten. Ruszin- magyar- orosz- ukrán összehasonlító zsebszótár, Ruszin nyelvtan, Olvasókönyv a ruszin vasárnapi iskola részére.

Felélős szerkesztője 2000-től kezdve, - az évente megjelenő, az idén az ötödik évfolyamot megért, - Kalendárium-Almanach kiadványnak, amelyek a Józsefvárosi Ruszin Kisebbségi Önkormányzat, a MNEKK, illetve az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat és más Ruszin Kisebbségi Önkormányzatok támogatásával jelenhettek meg.

Alapító tagja és egyben elnöke a Hodinka Antal Ruszin Értelmiségi Egyesületnek.

Részt vett a Ruszin Világkongresszuson, előadást tartott több tudományos konferencián Magyarországon és külföldön.

Prof. Dr. Medve Zoltán

a ruszin nyelvet kisiskolás korában osztálytársaitól és tanítóitól tanulta (Gebe Gabriella, Bacsinszky Mária). Középiskolásként Szulincsk László, a Boksay testvérek, Szimkó Elemer és Konratovics Iréneusz (Hodinka munkatársa) bővítették ismereteit. A ruszin nép nyelvének és vallásának betiltása után Magyarországon is folytatta a ruszin nép kultúrájával kapcsolatos

kutatásait.

Pécsett elsőként, 1979 január 13-án megjelent cikkében hívta fel a figyelmet Hodinkára, a hungarofil hisztórikusra. A nyíregyházi konferenciára írta meg tanulmányát Hodinka pécsi éveiről, majd a konferenciát értékelő művét „Professor fidelis” címen.

Tudományos kutatásának fő témája, - amelyből egyetemi doktori és akadémiai kandidátusi fokozatát is szerezte, - Petőfi ruszinföldi recepciója. Hetvennél több tanulmánya és cikke foglalkozik a „gens fidelissima” nyelvével, kultúrájával és történelmével.

Barnáné Zajakovszki Mária.

Komlósán született, anyanyelve és nemzetisége ruszin. Soha nem tudta elfogadni, hogy nem tanulhatta anyanyelvét, helyette szlovák iskolába írták.

Több mint 30 éve dolgozik a szlovák nemzetiségi iskolában, és a ruszinoktatás lehetőségeit mérte fel 4 Borsod megyei településen. Tette ezt annak érdekében, hogy a jövőben minél több település bekapcsolódhasson a nyelvoktatás valamelyik formájába.

Múcsonyba két ízben látogatott el, mint közoktatási szakértő, felmérte az ottani ruszin oktatás helyzetét, nehézségeit. Ezek a tapasztalatok segítettek abban, hogy saját régiójában mit tegyen a nyelvoktatás érdekében.

2001-ben beindította Komlósán a Ruszin Vasárnapi Iskolát, amely már 3. éve sikeresen működik, mindnyájunk nagy örömére.

Neki köszönhető, hogy Sátorlajújhelyen is megalakult a Ruszin Kisebbségi Önkormányzat melynek működésében a mai napig nagy szerepet vállal.

Nem tagja sem más önkormányzatnak, sem pártnak. Úgy véli a háttérben nyelvoktatással, a felnövekvő generáció ruszintudatának erősítésével tudja hasznossá tenni magát.

Komlósán folytatja munkáját, harcát a nem túl lelkes iskolai vezetéssel a nyelv órarendi oktatásának bevezetése érdekében, majd következhetnek a régen várt tankönyvek.

Деофарбова бабовка

4 яйця, 200 г порошкового цукру, 200 г білий муки, 1 порошок до печива, 100 г олаю, 100 г води, 1 пачку ванілового цукру, 2 ложки какао (порошка). 1 жменю ізюму, 1 жменю підсушених нагрубо порізаних оріхів

Приготування:

Вимастити мастьов, або олайом спеціальну круглу тепшу (куглов), посипати муков і взятися за роботу. Жовтки з цукром і ванілкою добре вимішаємо руками або міксером, поступово додаємо олай, воду, муку, змішану з порошком до печива.

Окреме з міксером, або руками, зб'ємо твердий сніг з білку і малими дозами (ложками) додаємо до взбитих жовтків, помало мішаючи.

Половину вилиємо у куглов (тепшу), туди покладемо ізюм і оріхи.

У другу половину добавимо какао і обережно розмішаємо. Сю оставшися масу вилиємо звирьха на ізюм і оріхи.

Покладемо в нагрітий бловдер до 180° і печемо 30-35 мин.

Виберемо на доску і зверху полиємо чоколаднов поливкою, або посиплемо цукровою пудрою, змішаною з ванілкою.

Суп фасолевий з буженим мясом, капустою і сметаною

Пасуля - 200-250 г, буженоє мясо - 500-600 г (свин. ребра, хребет, шовдарь), сметана - 300 г, мука - 2 столові ложки для запражки, жир або олай для запражки, квасна капуста - 300-400 г, молотий чорний опірь, суль

Приготування:

В 2,5-3 л води зварити пасулю з буженим мясом до мягкості, відільно зварити капусту і, коли она стане мягков, змішати її з пасулєв. Мясо vybrати, очистити уд костей, пак мож назад покласти в пасулю, вадь їсти відільно. Пак зробити запражку, добавити сметану і прокипятити.

Перекладовані тенгеричані палачінты из брынзов

Продукты: 250 г тенгеричаной муки, 1 яйце, 200 г сметани, зелень зеллера (укропа),

2 парадички, 250 г брынзы, 200 г солонины, 2 цибулі, олай, суль, чорний опірь, мінеральна (содова) вода.

Яйце взбиваємо, додаємо 100 г содової води и часть тенгеричаной муки. Добре замішаємо. За тым додаємо до маси обставшися муку, добавляємо содову воду, мало олаю, як обычно до образования палачинтовой маси. Солиме, перчиме, випікаємо палачінти, поливаємо выжаренов солонинов. Солонину ріжемо на дарабчики и вижарюємо из порізанов цмбулєв. Бринзу перемішуємо из сметанов. Вимащуємо олайом форму из огнестойкого стекла и перекладаємо у нью готові палачінти. Кажду палачінту мастиме брынзов, поливаємо солонинов из цибулєв. На самий вырх доливаємо сметану. Випікаємо у духовці 20 мин. При подачі на стул прикрашаємо порізаними парадичками и зелером (вадь укропом).

Вмісто солонины мож употребити шонку.

Kukoricás rakott palacsinta

2,5 dl kukoricaliszt, 1 tojás, szóдавиз, 10 dk mirelit csemegekukorica (szemes), 2 dl tejjől, 2 nagy gerezd fokhagyma, 1 teáskanálnyi finomra vágott zeller zöldje, 2 paradicsom, 25 dkg pulykasonka vagy más felvágott, olaj, só, өрölt bors.

A tojást felverjük, elkeverjük egy deci szóдавизzel és annyi kukoricalisztel, amennyit felvesz. A maradék lisztet is beleadjuk, majd annyi szóдавизet, hogy sűrű palacsintamasszát kapjunk. A kiengedett szemes kukoricát belekeverjük, és sóval, өрölt borszal fűszerezзük. Kiolajozott tapadásmentes palacsintasütőbe adagolunk a masszából egy-egy merőkanálnyi, és az alsó oldalukat pirosra sütjük. Lapátkanál segítségével megforgatjuk a palacsintákat, és miután a másik oldaluk is pirosra sült, egy kiolajozott jénai táлban egymásra rakjuk. Rétegezés közben soronként meglocsoljuk зүзотт fokhagymával elkevert tejjőllel, és megszórjuk apróra vágott sütőben átforrósítjuk a rakott palacsintát. Tálaláskor paradicsomkarikákat rakunk köre, és petrezselyem levelekkel díszítjük.

Bableves savanyu káposztával és fűstölt csülökkel

Hozzávalók:

Bab - 0,25 kg, fűstölt hús (csülök, oldalas, stb.) - 0,5 kg, tejjől - 3 dl, savanyu káposzta - 0,5 kg, liszt - 2 ev. kanál, bors, só - ízlés szerint, sertés zsír.

Elkészítés: a babot este beáztatjuk. A fűstölt húst a babbal együtt főzzük. (2,5-3 dl vízben), addig ameddig meg nem puhulnak. A savanyu káposztát átmoszuk és kevés vízben puhára főzzük, a babhoz hozzáadjuk. Azután a húsból kiszedjük a csontokat, ha kell, felaprítjuk és visszatesszük a levesbe. Gyenge rántást készítünk és berántjuk. Utána ízesítjük, hozzáadjuk a tejjelt és felforraljuk. Melegen tálaljuk.

Tarka babapiskóta

Hozzávalók:

4 tojás, 20 dkg cukor, 20 dkg finomliszt, 2 ev. kanál kakaó, 1 sütőpor, vanília, 1 dl olaj, 1 dl víz, 1 marék mazsola, 1 marék durvára vágott dióbél.

Elkészítés: A tojások sárgáját jól kikeverjük a cukorral (habverővel vagy mixerrel), hozzáadjuk a vaníliát, olajt, vizet, legutoljára kanalanként a lisztet, sütőport.

A tojások fehérjét külön felverjük keményre, és kanalanként hozzáadjuk a masszához, lassan kavargatva. Kikenünk egy kuglófformát vajjal, meglisztezzük és hozzáöntjük a masszához a felét. Beleszórjuk a mazsolát és a diót. A massa másik felébe belekeverjük a kakaót és beleöntjük a formába. Meleg sütőbe tesszük 180-35 percig sütjük. Amikor megsült, kiborítjuk a formából és csokoládéöntettel, vagy porcukorral gazdagítjuk.

